

EDUCATION AT A GLANCE 2024 TAUSTAMUISTIO

Suomalainen koulutus kansainvälisessä vertailussa

Jukka Haapamäki ja Aleksi Kalenius (opetus- ja kulttuuriministeriö)

Teijo Koljonen, Hanna Laakso ja Petra Packalen (Opetushallitus)

Mika Tuononen (Tilastokeskus)

Sisällys

OECD:n vuosittainen tilannekuva koulutuksesta pureutuu tällä kertaa tasa-arvoon	3
1. Suomalaisten koulutustaso hiipuu: nuoret aikuiset selvästi alle OECD-keskiarvon.....	4
2. Koulutuksen ja työelämän ulkopuolisten nuorten osuus Suomessa laskenut, mutta huippumaihin matkaa6	
3. Koulutuksen ja työmarkkina-aseman yhteys entisestään vahvistunut.....	7
4. Toisen asteen koulutuksen palkkahyöty Suomessa vaatimaton	7
5. Sukupuolten välinen ero aikuiskoulutukseen osallistumisessa Suomessa suuri	8
6. Yhä useampi lapsi osallistuu maksuttomaan varhaiskasvatukseen.....	9
7. Yksityiskouluissa opiskelevien osuus Suomessa erittäin pieni.....	11
8. Luokalle jääminen hyvin harvinaista, enemmistö luokalle jäävistä poikia	13
9. Oppivelvollisuus jatkuu yhä useammin toiselle asteelle	13
10. Koulutuspolut eriytyvät toisella asteella, samalla taustatekijöiden vaikutus kasvaa	14
11. Vanhempien koulutus- ja maahanmuuttotausta yhteydessä korkeakoulutuksen läpäisyyn, Suomessa vaikutus kuitenkin maltillinen.....	18
12. Kansainvälisten opiskelijoiden osuus kasvanut, koulutusalat poikkeavat kotimaisten opiskelijoiden valinnoista.....	19
13. Opiskelijakohtaiset kustannukset nousseet, rahoitusvertailussa varaumia	20
14. Koulutuksen kustannukset ja oppimistulokset yhteydessä toisiinsa – mutta vain tiettyyn pisteeseen asti	22
15. Suomen koulutusmenojen BKT-osuus supistui hieman, mutta silti selvästi yli kansainvälisen keskiarvon22	
16. Yksityisen rahoituksen rooli Suomessa vähäinen	24
17. Suomessa koulutusmenojen suhteellinen osuus julkisista menoista Pohjoismaiden ja Viron alhaisin.....	25
18. Suomalaisopiskelijoista hieman yli puolet saa opintotukea	26
19. Opettajien palkoissa ei ole suuria eroja sukupuolten välillä.....	26
20. Opettajien työajoissa suurta vaihtelua koulutusjärjestelmien välillä	27
21. Yhteinen huoli opettajien saatavuudesta	28
22. Huoltajien ja oppilaiden osallistamisen tavat määritelty väljästi Suomessa	29

OECD:n vuosittainen tilannekuva koulutuksesta pureutuu tällä kertaa tasa-arvoon

Education at a Glance (EAG) on OECD:n vuosittain julkaisema koulutuksen indikaattoriraportti. Raporttiin koottu mittava tieto mahdollistaa koulutusjärjestelmien tarkastelun ja vertailun lukuisista eri näkökulmista.

Julkaisu sisältää OECD-maiden vertailun lisäksi myös mm. Brasiliaa, Argentiinaa, Kiinaa, Intiaa, Indonesiaa, Saudi-Arabiaa ja Etelä-Afrikkaa koskevia tietoja. Tarkasteluvuosi on 2022, ellei toisin mainita.

Säännöllisesti toistuvien perusindikaattorien lisäksi *Education at a Glance* on vuosittain vaihtuva teema. Vuoden 2024 erityisteema on koulutuksen tasa-arvo, jota käsitellään myös *Spotlight on Equity* -erillisjulkaisussa.

Education at a Glancen laaja indikaattorivalikoima tarjoaa arvokasta todistusaineistoa koulutuksen tasa-arvosta – tai sen puutteesta – monesta eri näkökulmasta.

Tasa-arvotema kulkee läpi raportin ja sitä koskevat havainnot ovat lukuisia. Pääviestit voisi kuitenkin tiivistää seuraavasti:

Koulutus kannattaa! Koulutuksen hyödyt ovat merkittäviä ja monipuolisia, mutta kaikki koulutus ei tuota yhtä suurta etua. Korkea-asteen koulutuksella on keskimäärin suurimmat hyödyt.

Taustatekijät, kuten sukupuoli, sosioekonominen asema, maahanmuuttotausta ja asuinpaikka, vaikuttavat yksilön koulutusmahdollisuuksiin ja -valintoihin. Tämän myötä myös koulutuksen tuomat hyödyt jakautuvat lähtökohtien perusteella epätasaisesti.

Koulutuksen tasa-arvossa on viime vuosina tapahtunut lupaavia edistysaskeleita. Esimerkiksi yhä harvempi nuori jää perusasteen koulutuksen varaan. Toisaalta koulutuksen sukupuolittainen segregatio pitää edelleen sitkeästi pintansa kehittämistoimista huolimatta.

Raportin piirtämä kuva koulutuksen tasa-arvosta Suomessa on moniulotteinen. Esimerkiksi alueelliset erot ovat kansainvälisesti verraten pienet, mutta sukupuolten väliset erot joiltain osin keskimääräistä suuremmat.

Tähän muistioon on poimittu *Education at a Glancen* valtavasta aineistosta vain joitain Suomen kannalta kiinnostavia teemoja ja indikaattoreita. Lähdeviittausten avulla lukijan on mahdollista palata alkuperäislähteelle. Myös muistion kuvioiden ja taulukoiden mahdolliset maakohtaiset lisätiedot löytyvät alkuperäisestä *Education at a Glance* -raportista ja sen liiteosista.

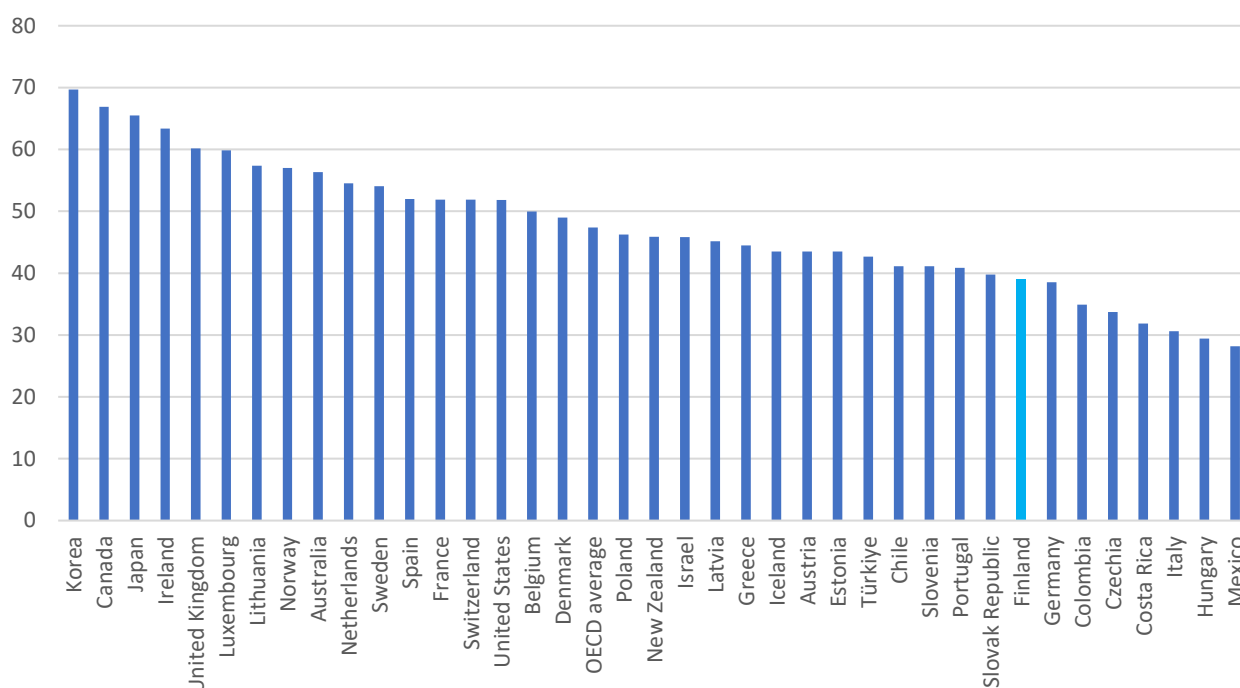
Education at a Glancen vertailuissa hyödynnetään kansainvälistä koulutusluokitusta ISCEDiä. Ymmärrettävyyden parantamiseksi muistion lopussa on yhteenveto siitä, mitä luokituksen eri tasot tarkoittavat suomalaisessa kontekstissa.

Tämän ja aiempien vuosien raportit taustatilastoihin johtavine linkkeineen ovat vapaasti saatavilla OECD:n verkkosivuilla osoitteessa www.oecd.org/education/education-at-a-glance/.

1. Suomalaisten koulutustaso hiipuu: nuoret aikuiset selvästi alle OECD-keskiarvon

Suomalaisten nuorten aikuisten suhteellisen koulutustason kehitys on jatkunut aiemman mukaisena. Sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta kiinnostava pieni muutos on nuorten naisten korkeasti koulutettujen osuuden suhteellisen tason laskeminen vastaavaksi kuin miehillä. Sukupuolten välillä on yhä eroa, naisten ollessa miehiä useammin korkeasti koulutettuja, mutta nyt sijoitus maiden vertailussa on sukupuolilla sama. Vielä 2016 naisilla korkeasti koulutettujen osuus oli yli OECD-keskiarvon ja miehillä sen alle. Kautta OECD-maiden korkeasti koulutettujen osuus nuorista naisista (54 %) on korkeampi kuin osuus miehistä (41 %). Suomessa vastaavat osuudet ovat naisilla 46 % ja miehillä 33 %.

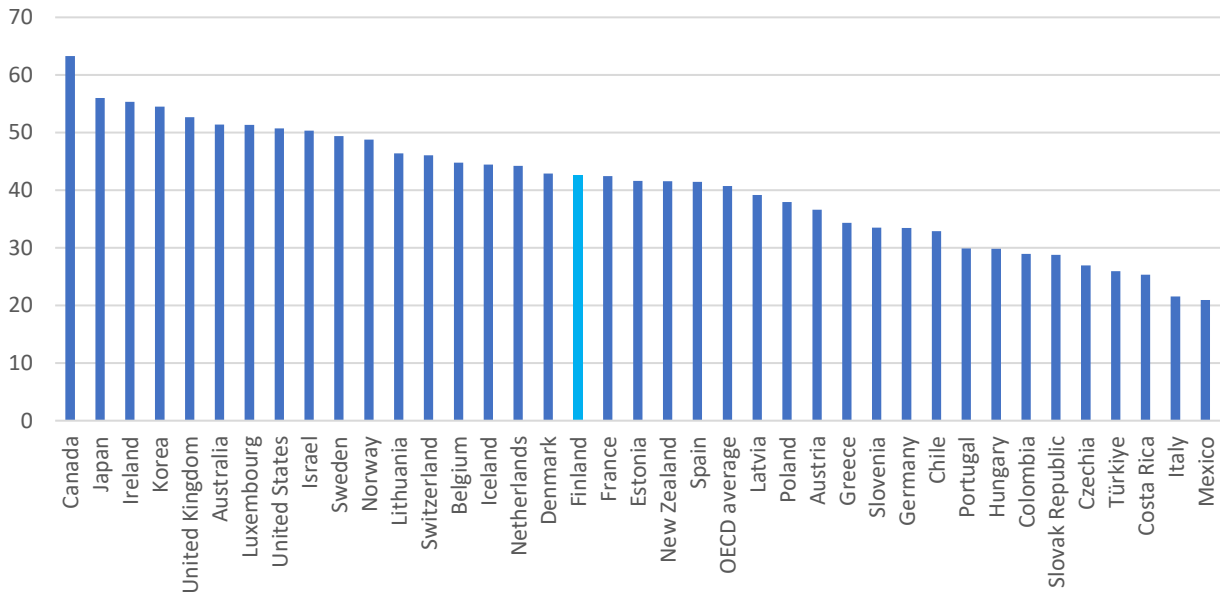
KUVIO 1. KORKEA-ASTEEN TUTKINNON SUORITTANEIDEN OSUUS 25-34-VUOTIAISTA 2023

Lähde: Table A1.2 - Trends in the educational attainment of 25–34-year-olds, by gender (2016 and 2023)

Nuorten aikuisten ollessa Suomessa OECD-vertailussa verrattain matalasti koulutettuja ja vanhempien ikäryhmien korkeasti koulutettuja, koko työikäisessä väestössä korkeasti koulutettujen osuus on laskemassa OECD-keskitasolle ja sen alle myöhemmin tällä vuosikymmenellä.

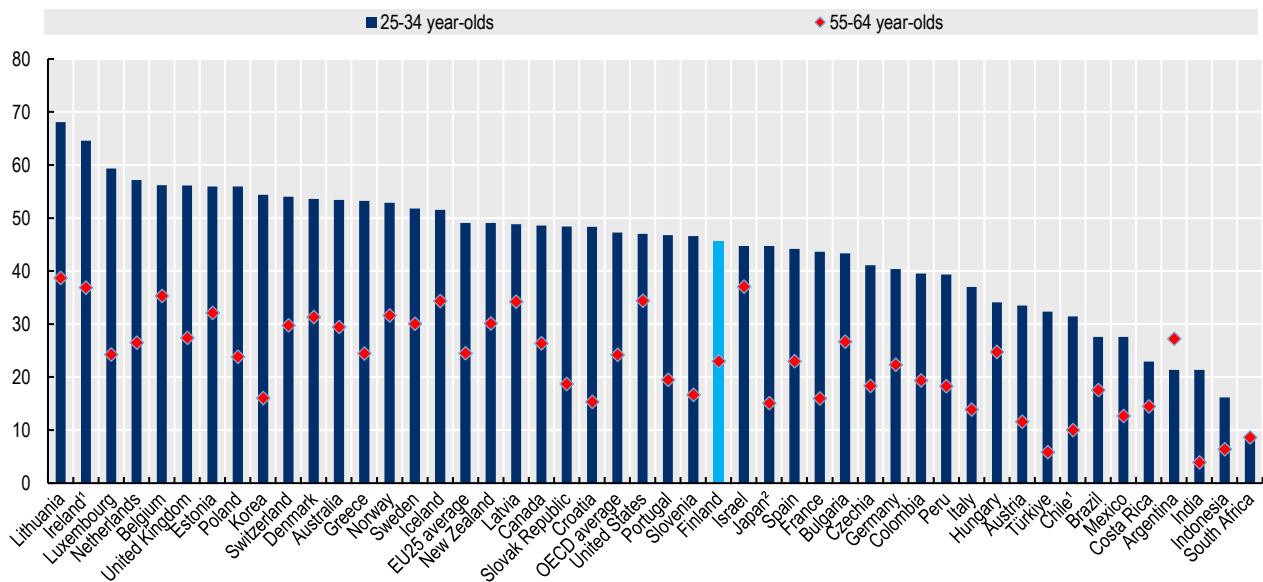
KUVIO 2. KORKEA-ASTEEN TUTKINNON SUORITTANEIDEN OSUUS 25-64-VUOTIAISTA 2023

Lähde: Table A1.1 - Educational attainment of 25–64-year-olds (2023)

Suomen vertailua OECD-maihin vaikeuttaa eräissä tarkasteluissa koulutusjärjestelmämme rakenteellinen muutos 1990-luvun ammattikorkeakoulu-uudistuksen myötä. Tämä näkyy esimerkiksi tarkasteltaessa naisten osuutta vähintään alemman korkeakoulututkinnon suorittaneista ikäryhmittäin. 55–64-vuotiailla tähän joukkoon kuuluvat lähinnä yliopistokoulutetut, 25–34-vuotiailla myös ammattikorkeakoulutetut. Tällöin varsin naisvaltaisen koulutuksen siirtyminen opistotasolta (short-cycle tertiary education) alemmalle korkeakouluasteelle vaikuttaa ikäryhmävertailuun huomattavasti. Tulosta ei tule tulkita muutokseksi ajassa.

KUVIO 3. NAISTEN OSUUS VÄHINTÄÄN ALEMMAN KORKEAKOULUTUTKINNON SUORITTANEISTA IKÄRYHMITÄIN

Lähde: Figure A1.2 - Share of women with at least a bachelor's or equivalent degree among all women, by age group (2023)

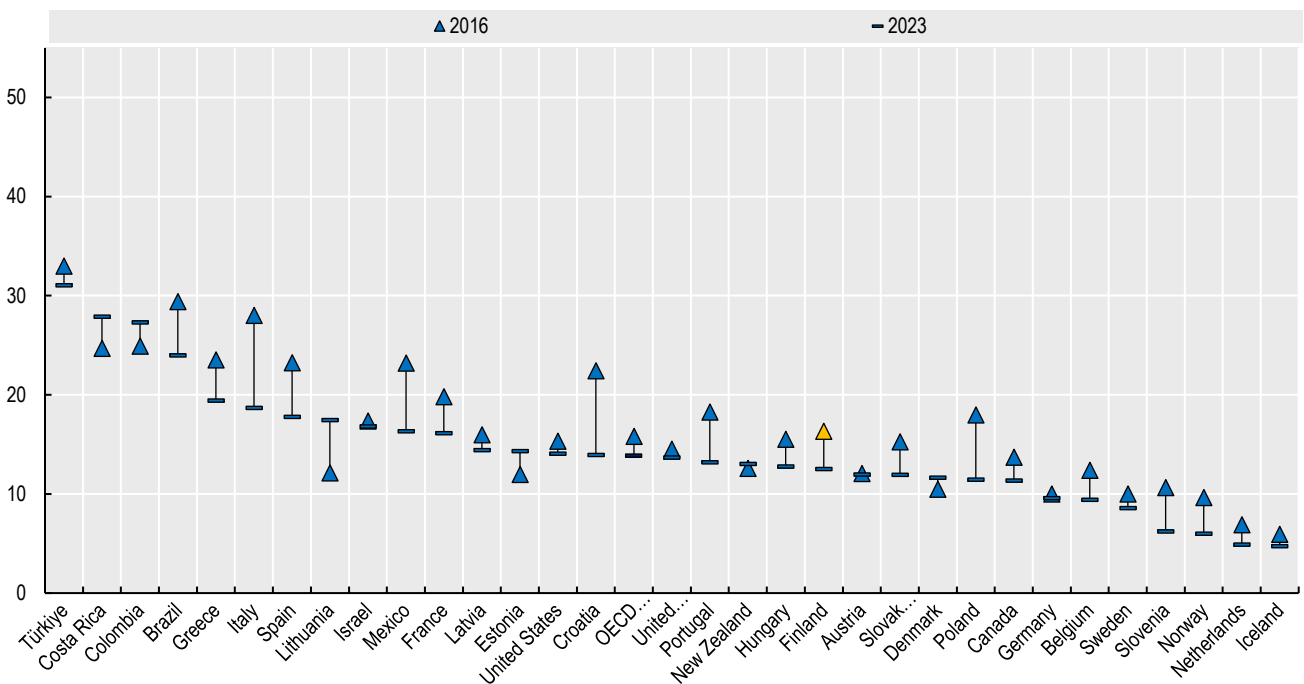
2. Koulutuksen ja työelämän ulkopuolisten nuorten osuus Suomessa laskenut, mutta huippumaihin matkaa

Useimmissa OECD-maissa koulutuksen ja työelämän ulkopuolella (NEET¹) olevien 18–24-vuotiaiden osuus on kääntynyt viime vuosina laskuun. Vuonna 2023 OECD-maiden keskiarvo oli alle 14 %, kun se vielä 2016 oli 16 %. Suomessa NEET-osuus laski vielä selvemmin, runsaasta 16 prosentista 12,5 prosenttiin. Suomea paremmin nuorten saamisessa koulutukseen tai työelämään onnistuivat Euroopan maista esimerkiksi Slovenia, Norja, Hollanti ja Islanti, joissa kaikissa NEET-osuus oli 5–6 prosentin tuntumassa. Toisaalta Turkissa lähes joka kolmas nuori oli vailla opiskelu- tai työpaikkaa.²

Koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevat nuoret eivät ole yhtenäinen joukko. Osa nuorista viettää vain välivuotta ennen siirtymistä jatko-opintoihin tai työelämään. Toisaalta korkea NEET-osuus voi kertoa myös koulutuspaikkojen riittämättömyydestä, koulutuksen keskeyttämisestä tai heikosta työmarkkinatilanteesta. Pitkään jatkuva NEET-status on yhteydessä erilaisiin ongelmiin ja syrjäytymisriskiin.

Naisilla on hieman miehiä suurempi todennäköisyys päätyä NEET-nuoreksi niin Suomessa kuin OECD-maissa keskimäärinkin. Sukupuolten välinen ero on kuitenkin pieni, noin prosenttiyksikön verran.³

KUVIO 4. KOULUTUKSEN JA TYÖELÄMÄN ULKOPUOLELLA OLEVIENT 18-24-VUOTIAIDEN NUORTEN (NEET) OSUUS IKÄLUOKASTA 2016 JA 2023

Lähde: Figure A2.1 Trends in the share of 18–24-year-old NEETs (2016 and 2023)

¹ NEET = neither in employment, nor in in education or training

² Table A2.1

³ Table A2.2

3. Koulutuksen ja työmarkkina-aseman yhteys entisestään vahvistunut

Education at a Glance tarjoaa tälläkin kerralla runsaasti todistusaineistoa koulutuksen työmarkkinahyödyistä.

Perusasteen varassa olevista aikuisten (25–64-vuotiaat) työllisyys oli OECD-maissa keskimäärin 60 %, kun taas korkea-asteen koulutuksen suorittaneista työllisiä oli 87 %. Suomessa koulutuksen ja työllisyyden välinen yhteys on vielä vahvempi. Korkea-asteelta valmistuneiden työllisyysaste oli 89 %, perusasteen koulutetuilla vain 57 %.⁴

Nuorten aikuisten (25–34-vuotiaat) työllisyystilanne oli kokonaisuudessaan useimmissa OECD-maissa hieman kohentunut vuoteen 2016 verrattuna. Samalla kuitenkin koulutustason mukaiset työllisyyserot kasvoivat. Näin tapahtui myös Suomessa, jossa kuilu perus- ja korkea-asteen koulutettujen työllisyydessä laajeni 32:sta 42 prosenttiyksikköön. Ero on selvästi suurempi kuin OECD-maissa keskimäärin (26 prosenttiyksikköä).⁵

Koulutus auttaa myös pidentämään työuria. OECD-maissa lähes joka toinen 55–64-vuotias toisen asteen tutkintoa vailla oleva oli jo siirtynyt työvoiman ulkopuolelle, kun samanikäisistä korkea-asteen koulutuksen suorittaneista näin oli tehnyt vain viidennes.

Korkea-asteen koulutetut päätyvät myös muita epätodennäköisemmin osa-aikatyöhön ilman, että se on heidän oma valintansa. Suomessa ero oli poikkeuksellisen suuri: noin 40 % osa-aikatyöntekijöistä ilman korkea-asteen tutkintoa oli vastentahtoisesti osa-aikatyössä, kun korkea-asteen suorittaneilla osuus oli alle 10 %.

Lähes kaikissa vertailun maissa miesten työllisyys oli parempi kuin naisten. Koulutuksesta oli kuitenkin hyötyä tässäkin. Perusasteen varassa olevien 25–34-vuotiaiden naisten työllisyys oli OECD-maissa 25 prosenttiyksikköä heikompina kuin miesten, korkea-asteen koulutetuilla ero kutistui 6 prosenttiyksikköön.⁶

4. Toisen asteen koulutuksen palkkahyöty Suomessa vaatimaton

Koulutuksen taloudellinen kannattavuus on Suomessa säilynyt korkea-asteen koulutuksen osalta verrattain hyvänä. Suomessa korkea-asteen koulutus lisää koko-aikatyöllisillä palkkaa 39 % verrattuna toisen asteen suorittaneisiin, selvästi enemmän kuin muissa Pohjoismaissa (18–25 %) ja enemmän kuin Iso-Britanniassa, Australiassa tai Uudessa Seelannissa (26–36 %).

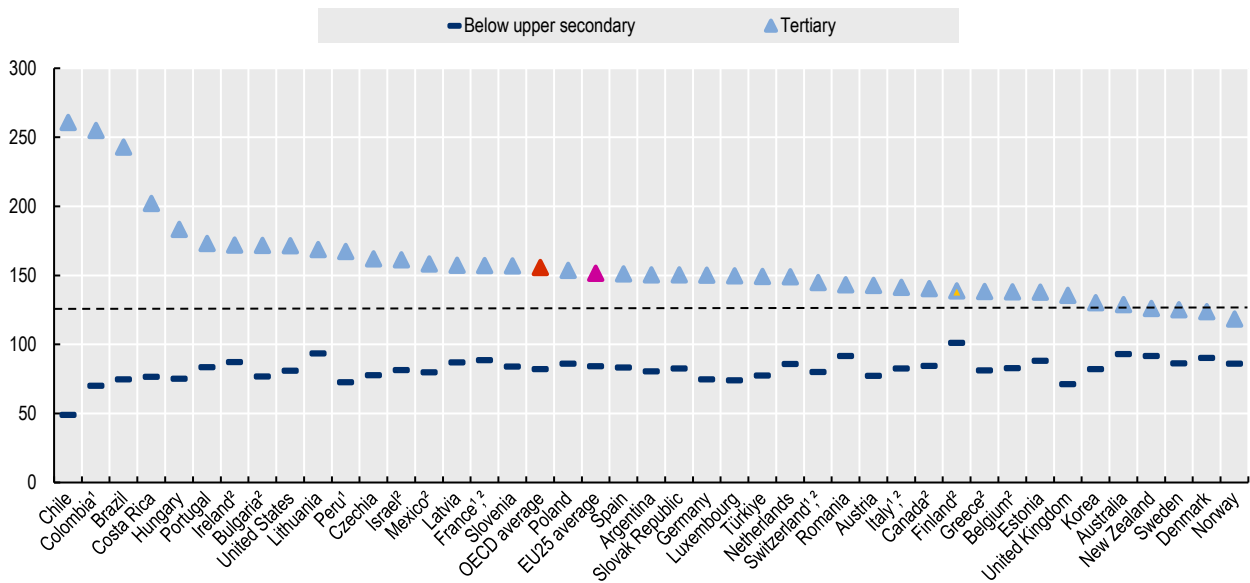
Toisen asteen koulutuksen palkkahyöty on pitkään ollut Suomessa poikkeuksellisen heikko, ja nyt perusasteen varassa olevien koko-aikatyöllisten palkka oli, ainoana vertailumaiden joukossa, hieman korkeampi kuin toisen asteen tutkinnon suorittaneiden. On syytä huomata, että toisen asteen palkkahyöty on ollut pitkään olematon, joten hyvin lievästi negatiivinen palkkahyöty ei kerro erityisestä muutoksesta. Toisen asteen koulutuksen suorittaneiden palkkaus on kuitenkin korkeampi kuin perusasteen varassa olevien, jos myös osa-aikainen työskentely otetaan huomioon vertailussa.

KUVIO 5. TYÖSSÄKÄYVIEN SUHTEELLISET TULOT VERRATTUNA TOISEN ASTEEN KOULUTUKSEN SUORITTANEISIIN KOULUTUSTASON MUKAAN (2022)

⁴ Table A3.1

⁵ Table A3.2

⁶ Table A3.2

Lähde: Figure A4.1 – Relative earnings of workers compared to those with upper secondary attainment, by educational attainment (2022)

5. Sukupuolten välinen ero aikuiskoulutukseen osallistumisessa Suomessa suuri

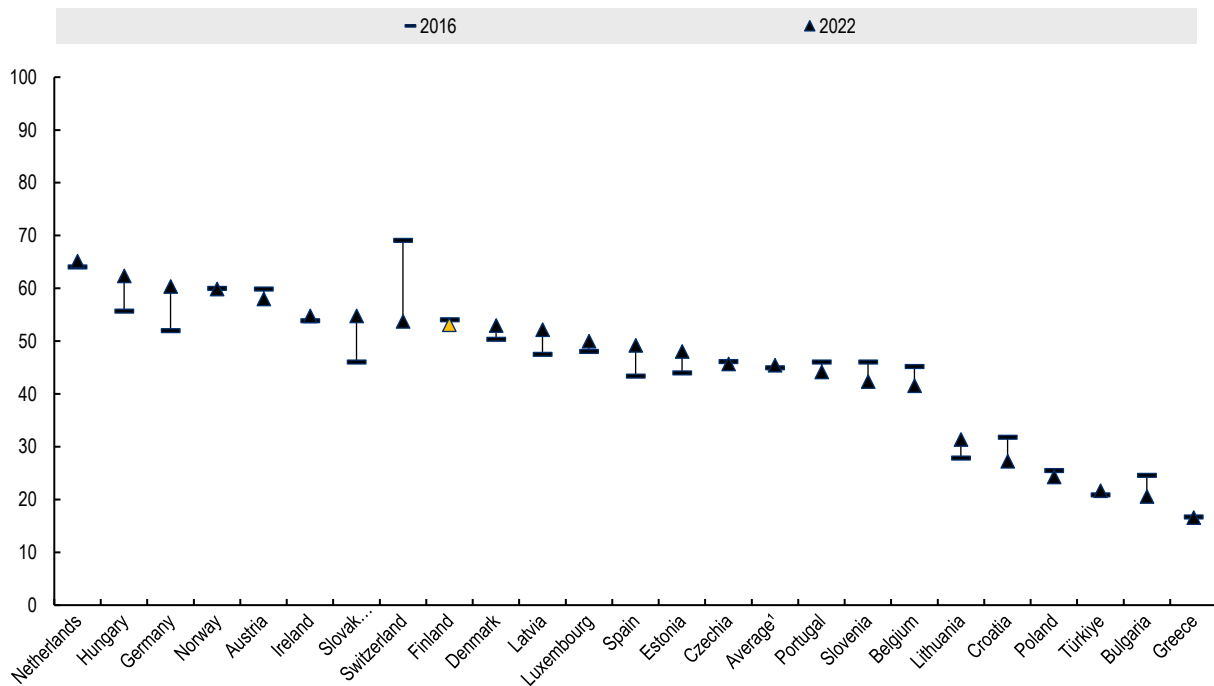
Aikuiskoulutukseen osallistuminen on yleistä suuressa osassa OECD-maita, noin puolen työikäisistä osallistuessa non-formaaliin koulutukseen vuosittain. Suurempaa vaihtelua on formaaliin koulutukseen osallistuvien osuuksissa, jotka vaihtelevat joistain prosenteista yli 20 prosenttiin.

Suomessa formaaliin aikuiskoulutukseen osallistuminen on verrattain hyvin yleistä (14 %), non-formaaliin aikuiskoulutukseen osallistuvien määrä taas on hyvin lähellä verrokkimaiden tasoa (48 %).

Naiset osallistuvat useimmissa OECD-maissa miehiä ahkerammin aikuiskoulutukseen (formaali ja non-formaali). Ero on keskimäärin kuitenkin vain muutaman prosenttiyksikön, kun Suomessa se oli 11 prosenttiyksikköä.

Aikuisten osaamisesta ja koulutukseen osallistumisesta saadaan tuoretta tietoa loppuvuodesta, kun kansainvälisen aikuisten taitotutkimuksen PIAAC II:n tulokset julkaistaan joulukuussa 2024.

KUVIO 6. FORMAALIIN JA NON-FORMAALIIN KOULUTUKSEEN OSALLISTUVIEN OSUUS 25-64-VUOTIAISTA (2016 JA 2022)

Lähde: Trends in participation in education and training (2016 and 2022). EU Adult Education Survey (EU-AES)

6. Yhä useampi lapsi osallistuu maksuttomaan varhaiskasvatukseen

Varhaiskasvatuksen moninaiset hyödyt tunnustetaan yhä laajemmin. Samalla varhaiskasvatus on noussut painopisteeksi monen maan koulutuspolitiikassa ja se on huomioitu näkyvästi kansainvälisessä yhteistyössä. Varhaiskasvatuksen osallistumisaste kiinnostaa niin YK:n kestävän kehityksen (SDG4) kuin EU:n koulutusalueen tavoitteiden seurannassa.

Useimmat OECD-maat tarjoavat vähintään vuoden verran maksutonta, usein myös pakollista esiopetusta ennen koulua. Jo vuonna 2022 lähes kaikki (96 %) OECD-maiden lapset osallistuivat koulun alkua edeltävänä vuonna esiopetukseen. Vuosikymmenen takaiseen verrattuna osuus pysyi useimmissa OECD-maissa lähes muuttumattomana, huomattavasti se nousi vain Puolassa ja Turkissa. Myös Suomessa lähes koko kuusivuotiaiden ikäluokka osallistui jo vuonna 2013 esiopetukseen, vaikka se ei tuolloin ollut vielä velvoittavaa. Toisaalta EU-alueeltakin löytyy maita (Bulgaria, Irlanti, Italia, Romania), joissa osallistumisaste laski 2013–2022 useita prosenttiyksiköitä.⁷

Jo neljävuotiaana osallistumisaste⁸ kohosi OECD-alueella 90 prosenttiin. Suomi jäi viime vuosien kehityksestä huolimatta vielä hieman keskiarvon alapuolelle (87 %). Kaksivuotiaana varhaiskasvatukseen osallistuminen sen sijaan oli Suomessa (70 %) tuntuvasti OECD-keskiarvon (42 %) yläpuolella. Nuorimpien lasten osalta vertailua heikentää kuitenkin se, että osasta maita ei ole saatavilla tilastotietoja, tai toiminta ei täytä kansainvälisen tilastoluokituksen kriteereitä varhaiskasvatukselle.⁹ Toisaalta kyse on todellisistakin maiden välisistä eroista esimerkiksi varhaiskasvatuksen saatavuudessa, naisten työllisyydessä ja perhevapaiden kestossa.

⁷ Figure B1.1

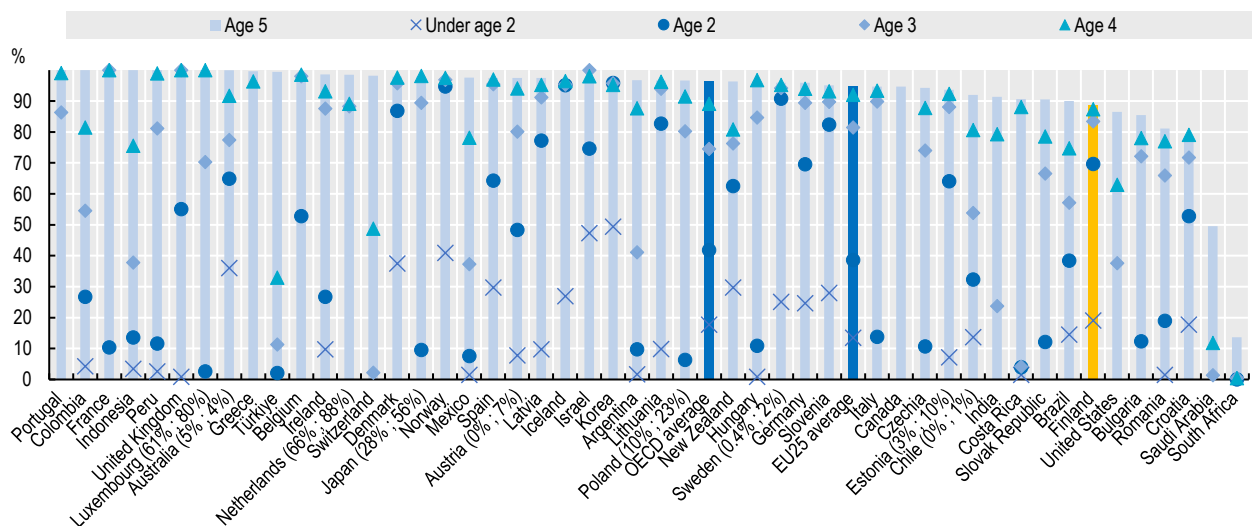
⁸ Varhaiskasvatus/esiopetus (ISCED 02) ja koulu (ISCED 1) yhteensä

⁹ Figure B1.2

Tasa-arvon kannalta pulmallista on se, että osallistuminen on yhteydessä myös muihin taustatekijöihin kuin lapsen ikään, esimerkiksi perheen tulotasoon. Pienituloisen perheen lapsilla on useimmissa maissa, joista tietoa on saatavilla, selvästi muita pienempi todennäköisyys osallistua varhaiskasvatukseen, eikä Suomi ole tässä poikkeus. Suomessa ero on kuitenkin kansainvälisesti verraten maltillinen.¹⁰ Myös asuinpaikka vaikuttaa lapsen mahdollisuuksiin osallistua varhaiskasvatukseen. Suomessa alueiden erot osallistumisasteessa ovat kuitenkin pienet.

Yksityisen varhaiskasvatuksen osuus on Suomessa selvästi OECD-keskiarvoa pienempi. Yksityisten palveluiden osuus alle kolmevuotiaiden varhaiskasvatuksesta (ISCED 01) oli OECD-maissa keskimäärin 50 %, Suomessa 22 %. Yksityisen varhaiskasvatuksen asema on kuitenkin Suomessakin vahvistunut, sillä vielä vuonna 2013 osuus oli 13 %. Kolme vuotta täyttäneiden varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa (ISCED 02) yksityisten toimijoiden rooli on pienempi niin Suomessa (13 %) kuin OECD:ssä keskimäärinkin (32 %). Suomessa yksityinenkin varhaiskasvatus on julkisin varoin tuettua (government-dependent private), kun taas monessa maassa kyse on täysin yksityisesti rahoitetusta toiminnasta (independent private)¹¹

KUVIO 7. VARHAISKASVATUKSEEN OSALLISTUVIEN LASTEN OSUUS IKÄVUOSITTAIN (2022)

Lähde: Figure B1.2. Enrolment rates of young children, by age (2022)

Suomalaisen koulutusjärjestelmän erityispiirteet tulevat näkyviin tarkasteltaessa vanhempainvapaiden kestoa ja maksuttoman ja/tai pakollisen koulutuksen aloitusikää. Kotihoidontuki näkyy Suomen asemassa Slovakian ja Unkarin rinnalla pitkän vanhempain hoitovapaan järjestelmänä. Toisaalta myöhäinen koulunaloitusikä ja varhaiskasvatuksen pitkäaikainen käsittely sosiaalipalveluna heijastuvat maksuttoman ja pakollisen koulutuksen myöhäisenä aloituksena 6 vuoden iässä. Noin puolessa tarkastelluista maista koko ikäluokalle maksuton varhaiskasvatus/koulutus alkaa viimeistään 3 vuoden iässä ja 7 OECD-maassa välittömästi vanhempainvapaiden päätyttyä, aikaisimmillaan jo ensimmäisen ikävuoden aikana.

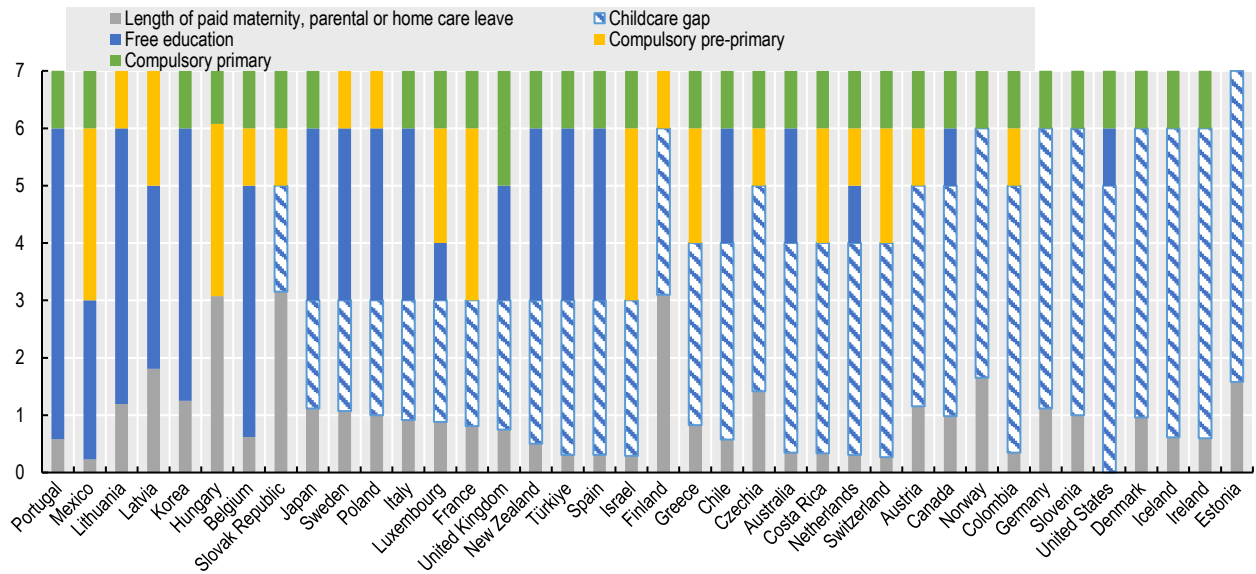
On syytä huomata, että varhaiskasvatuksen järjestämisestä on EU-tasolla tarkasteltu painottaen oikeutta osallistua varhaiskasvatukseen ([Education and Training Monitor 2023, Figure 9](#)). Tällöin Suomen tilanne näyttää erilaiselta, koska oikeus varhaiskasvatukseen alkaa välittömästi vanhempainvapaan jälkeen. Yhdessä muiden Pohjoismaiden kanssa Suomi kuuluukin järjestelmiin, joissa lapsilla on pitkäaikainen oikeus osallistua varhaiskasvatukseen, mutta koko ikäluokkaa koskeva maksuttomuus alkaa myöhään. Perheen

¹⁰ Figure B1.5

¹¹ Table B1.3

koko ja tulotaso vaikuttavat kuitenkin varhaiskasvatuksen asiakasmaksuihin, joten käytännössä suurelle osalle suomalaislapsiakin varhaiskasvatus on maksutonta jo ennen esiopetusvuotta.

KUVIO 8. VARHAISKASVATUSJÄRJESTELMIEN KANSAINVÄLISTÄ VERTAILUA (2022)

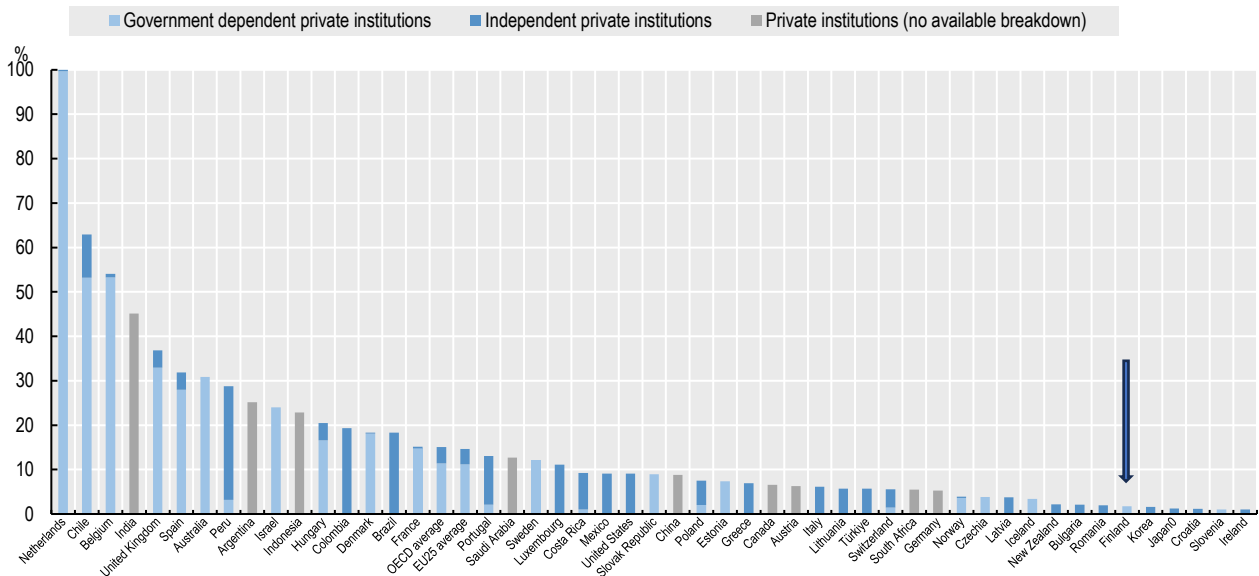

Lähde: Figure B1.3. Childcare gap (2022)

7. Yksityiskouluissa opiskelevien osuus Suomessa erittäin pieni

Yksityisillä oppilaitoksilla on merkittävä rooli useiden OECD-maiden koulujärjestelmissä. Korkeimpia yksityisissä oppilaitoksissa opiskelevien osuudet ovat yhtäältä Hollannissa, Belgiassa ja Iso-Britanniassa, toisaalta kehittyvissä maissa. Tyypillisesti erityisesti Euroopassa yksityisistä oppilaitoksista huomattava valtaosa on julkisesti rahoitettuja (government dependent) oppilaitoksia, kun taas Etelä-Amerikassa itsenäisten koulujen osuus yksityisistä oppilaitoksista on suurempi. Suomessa yksityisissä oppilaitoksissa opiskelevien osuus on erittäin pieni.

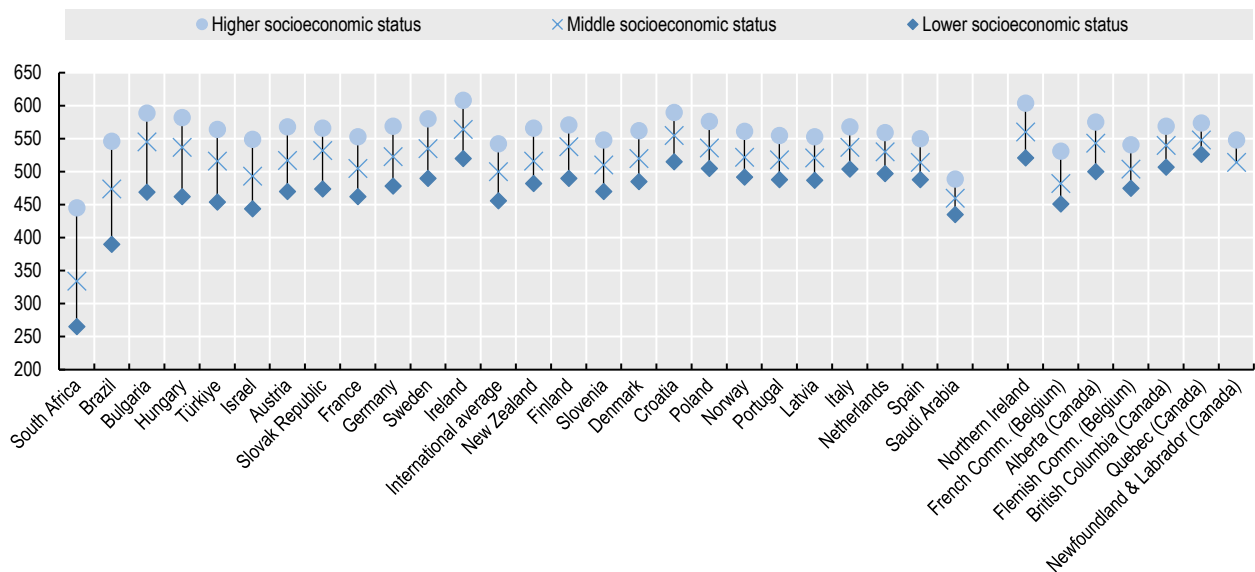
KUVIO 9. YKSITYSISSÄ OPPILAITOKSISSA OPISKELEVIEN OPPILAIDEN OSUUS ALEMMAN PERUSASTEEN KOULUTUKSESSA (2022)

Lähde: Figure B2.4. Share of students enrolled in private institutions in primary education, by type of institution (2022)

Sosioekonomiseen taustaan liittyvien oppimistuloserojen käsittelyssä EAG hyödyntää PIRLS-tutkimuksen¹² tuloksia 4-luokkalaisten lukutaidosta. Suomessa sosioekonomiseen taustaan liittyvät lukutaitoerot ovat yhä hieman pienempiä kuin tutkituissa maissa keskimäärin.

KUVIO 10. SOSIOEKONOMISEEN TAUSTAAN LIITTYVÄT OPPIMISTULOSEROT (PIRLS 2021)

Lähde: Figure B2.6. Average achievement of students in PIRLS 2021 survey by socio-economic status (2021)

¹² <https://ktl.jyu.fi/fi/pirls-timss/pirls>

8. Luokalle jääminen hyvin harvinaista, enemmistö luokalle jäävistä poikia

Suomessa luokalle jäädään OECD-maihin verrattuna todella harvoin. Sekä ala- että yläluokilla luokalle jäi 0,2 % oppilaista vuonna 2022. Osuus on OECD- ja EU25 maiden pienimpiä, alaluokilla vain Ruotsin, Kroatian ja Etelä-Korean ja yläluokilla Irlannin ja Etelä-Korean osuus oli pienempi.

Myös OECD-maissa luokalle jääminen on vähäistä, keskimäärin 1,5 % oppilaista Suomen alaluokkia vastaavalla tasolla kertasi luokan vuonna 2022, yläluokkia vastaavalla tasolla osuus oli 2,2 %.

Myös muissa Pohjoismaissa luokalle jäädään harvoin. Ruotsissa osuudet ovat lähes samat kuin Suomessa, Tanskassa ja Virossa hieman korkeammat. Norjassa luokalle jääminen ei ole lainkaan mahdollista, sillä siellä tukijärjestelmä varmistaa sen, että kaikki oppilaat saavuttavat kunkin vuosiluokan tavoitteet ja siirtyvät seuraavalle vuosiluokalle.

Luokalle jääminen on vuoden 2015 jälkeen vähentynyt sekä OECD- että EU-maissa keskimäärin. Valtaosa luokalle jääneistä on poikia niin Pohjoismaissa ja Virossa kuin OECD- ja EU-maissa keskimäärin.

TAULUKKO 1. LUOKALLE JÄÄNEIDEN OSUUS PERUSASTEEN KOULUTUKSESSA (2015, 2022)

	Luokalle jääneiden osuus alemmalla perusasteella (ISCED 1)			Luokalle jääneiden osuus ylemmällä perusasteella (ISCED 2)		
	%		Poikien osuus	%		Poikien osuus
	2015	2022	2022	2015	2022	2022
Tanska	1,0	0,6	62	1,1	0,8	55
Viro	0,5	0,5	65	2,2	1,5	59
Suomi	0,3	0,2	62	0,4	0,2	52
Islanti	m	m	m	m	m	m
Norja	a	a	a	a	a	a
Ruotsi	0,0	0,2	58	0,0	0,3	53
OECD ka	1,3	1,5	58	2,8	2,2	58
EU25 ka	1,0	1,2	58	2,7	2,1	58

Lähde: Table B2.2 Enrolment rates of 6–14-year-olds and share of repeaters, by level of education (2013, 2015 and 2022)

9. Oppivelvollisuus jatkuu yhä useammin toiselle asteelle

Toisen asteen koulutus (ISCED 3) on paitsi edellytys korkeakoulutukseen hakeutumiselle usein myös vähimmäisedellytys onnistuneelle siirtymälle työelämään. Toisen asteen tutkinnon puuttuminen on yhteydessä heikompaan asemaan työmarkkinoilla (ks. luvut 2 ja 3) ja moneen muuhunkin riskiin. Jotta mahdollisimman moni nuori saataisiin pidettyä kiinni opinnoissa riittävän pitkään, useat maat ovat päätyneet jatkamaan oppivelvollisuutta toiselle asteelle. Valtaosassa vertailun maita toisen asteen koulutus on joko osin (17 maata) tai kokonaan (12 maata) pakollinen. Suomessa laajennettu oppivelvollisuus astui voimaan 2021.

Osassa maita osallistumisaste laskee jo toisen asteen siirtymävaiheessa, mutta niissäkin maissa, joissa koko ikäluokka jatkaa toiselle asteelle, läheskään kaikki eivät saa opintoja loppuun. Suomessa 88 % 15–19-vuotiaista osallistui koulutukseen vuonna 2022. Osallistumisaste oli hieman noussut vuoden 2013 jälkeen, jolloin se oli 86 %. OECD-keskiarvo nousi samassa ajassa prosenttiyksikön verran 84 prosenttiin.

Vaikka Suomikin sijoittui keskiarvon yläpuolelle, Euroopasta löytyy useita maita, joissa nuorten osallistumisaste oli vähintään 90 %. Näin oli Belgiassa, Tšekissä, Irlannissa, Latviassa, Liettuassa, Hollannissa, Puolassa, Portugalissa ja Sloveniassa.¹³

Suomen 15–19-vuotiaista nuorista yli viidennes jatkaa vielä perusopetuksessa, ja vain pieni vähemmistö on ehtinyt aloittaa korkea-asteen opinnot. Osassa maita, kuten Ranskassa ja Etelä-Koreassa, korkea-asteen osallistumisaste nousee jo tässä ikäryhmässä selvästi yli 20 prosentin.

TAULUKKO 2. KOULUTUKSEEN OSALLISTUVIEN OSUUS 15-19 -VUOTIAIDEN IKÄLUOKASSA 2023 JA 2013

	Ylempi perusaste (ISCED 2)	Yleissivistävä toinen aste (ISCED 3)	Ammatillinen toinen aste (ISCED 3)	Erikoisammatti koulutusaste (ISCED 4)	Korkea-aste (ISCED 5-8)	Yhteensä 2023	Yhteensä 2013
Suomi	22 %	34 %	28 %	0 %	3 %	88 %	86 %
OECD keskiarvo	12 %	37 %	24 %	1 %	12 %	84 %	83 %
EU25 keskiarvo	13 %	34 %	30 %	1 %	11 %	88 %	87 %

Lähde: Table B3.2. Enrolment rates of 15–19-year-olds and share of students enrolled in private institutions at upper secondary and post-secondary non-tertiary level (2013 and 2022)

10. Koulutuspolut eriytyvät toisella asteella, samalla taustatekijöiden vaikutus kasvaa

Yleensä viimeistään ylemmältä perusasteelta (ISCED 2, eli Suomen perusopetuksen yläluokat) toiselle asteelle (ISCED 3) siirtyessä nuori joutuu valitsemaan yleissivistävän ja ammatillisen koulutuksen välillä. Koulutusala tai painotusta valitessaan moni tekee samalla jo työuraa koskevia päätöksiä.

Maiden välillä on suurta vaihtelua siinä, miten ammatillisen koulutuksen opiskelijat sijoittuvat eri koulutusaloille. Suomessa 29 % uusista toisen asteen ammatillisista tutkinnoista oli STEM-aloilta. Kaupan ja hallinnon, terveys- ja hyvinvointi- sekä palvelualoilta valmistui kultakin noin viidennes opiskelijoista. Näin tasainen jakauma on kuitenkin harvinainen.

Kansainvälisestikin eniten toisen asteen ammatillisia tutkintoja tehdään STEM-aloilla (OECD-keskiarvo 40 %), mutta osuus vaihteli Irlannin 7 prosentista Viron 64 prosenttiin. Kaupan ja hallinnon sekä palveluiden osuus suoritetuista tutkinnoista oli OECD:ssä keskimäärin 16 %, terveys- ja hyvinvointialojen puolestaan 13 %.¹⁴

Vaihteluun vaikuttavat paitsi erot maiden koulutustarjonnassa, koulutuksen vetovoimassa sekä työmarkkinoiden toimialarakenteessa myös siinä, millä koulutusasteella eri alojen ammattilaisia tyypillisesti koulutetaan.

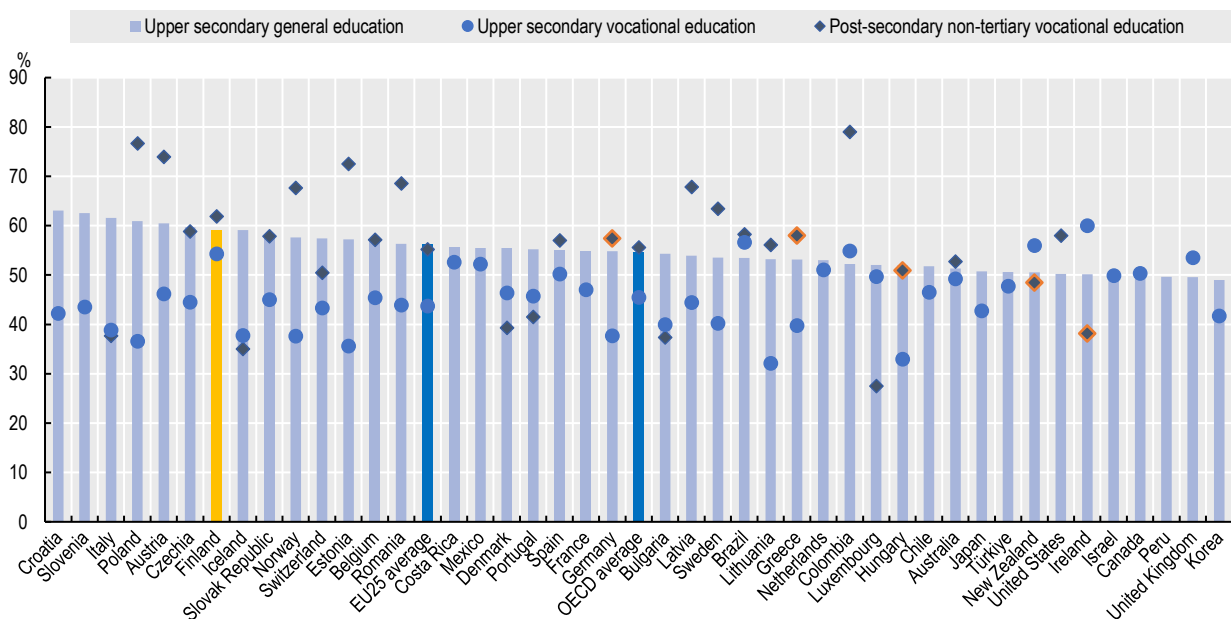
¹³ Taulukko B3.2

¹⁴ Taulukko B3.1

Samalla kun koulutuspolut ja -osallistuminen toisella asteella eriytyvät, myös taustatekijöiden, kuten sukupuolen, alueen ja sosioekonomisen aseman, vaikutus kasvaa.

OECD-maissa keskimäärin 55 % yleissivistävältä toiselta asteelta valmistuvista oli naisia, kun taas ammatillisen tutkinnon suorittaneissa naiset olivat vähemmistössä (46 %). Suomessa naiset olivat enemmistönä sekä lukion (59 %) että ammatillisen tutkinnon (54 %) suorittavien joukossa. Toisin kuin OECD-maissa keskimäärin, naisten etumatka kasvoi molemmissa vuoteen 2013 verrattuna. Vain kolmessa OECD-maassa naisten osuus ammatillisen tutkinnon suorittaneista oli Suomea suurempi: Uudessa Seelannissa (56 %), Irlannissa (60 %) ja Kolumbiassa (55 %). Yleissivistävässä koulutuksessa naisten osuus oli vähintään 60 % Itävallassa, Tšekissä, Italiassa, Puolassa ja Sloveniassa.

KUVIO 11. NAISTEN OSUUS TOISEN ASTEEN TUTKINNON SUORITTANEISTA (2022)

Lähde: Figure B3.1. "Share of women among upper secondary and post-secondary graduates, by level and programme orientation (2022)"

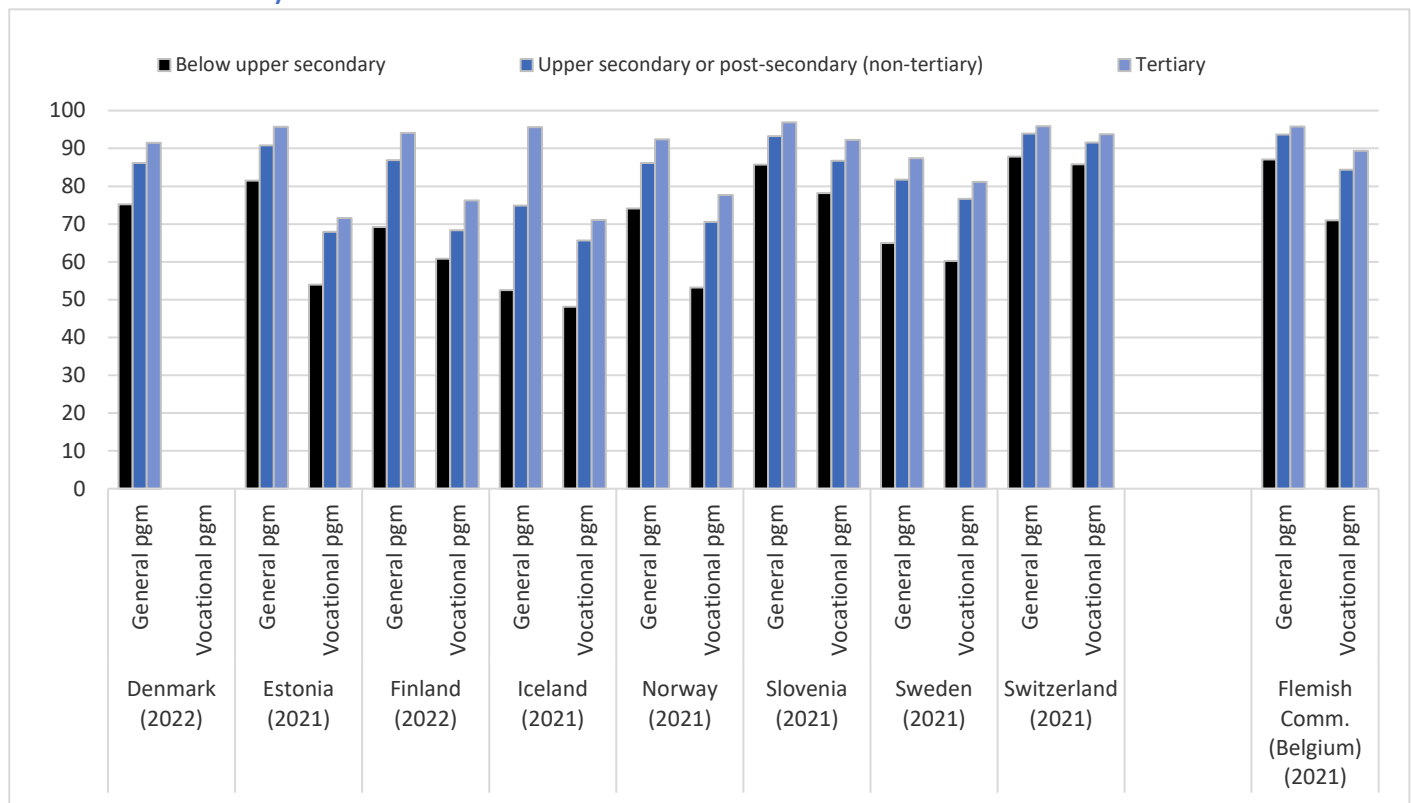
Toisten asteen koulutukseen osallistumisessa on maiden sisällä myös suurta alueellista vaihtelua, joka kertoo muun muassa eroista koulutuksen saavutettavuudessa ja keskeyttämisessä. Suomessa alueelliset erot osallistumisasteessa ovat kuitenkin pienet.¹⁵

Vanhempien korkeakoulutus puolestaan lisää niin Suomessa kuin kansainvälisestikin todennäköisyyttä suorittaa toisen asteen tutkinto, kun taas matalasti koulutettujen tai maahanmuuttotustaisten vanhempien jälkeläisillä on muita suurempi riski jäädä vaille toisen asteen tutkintoa.¹⁶

¹⁵ Kuvio B3.2

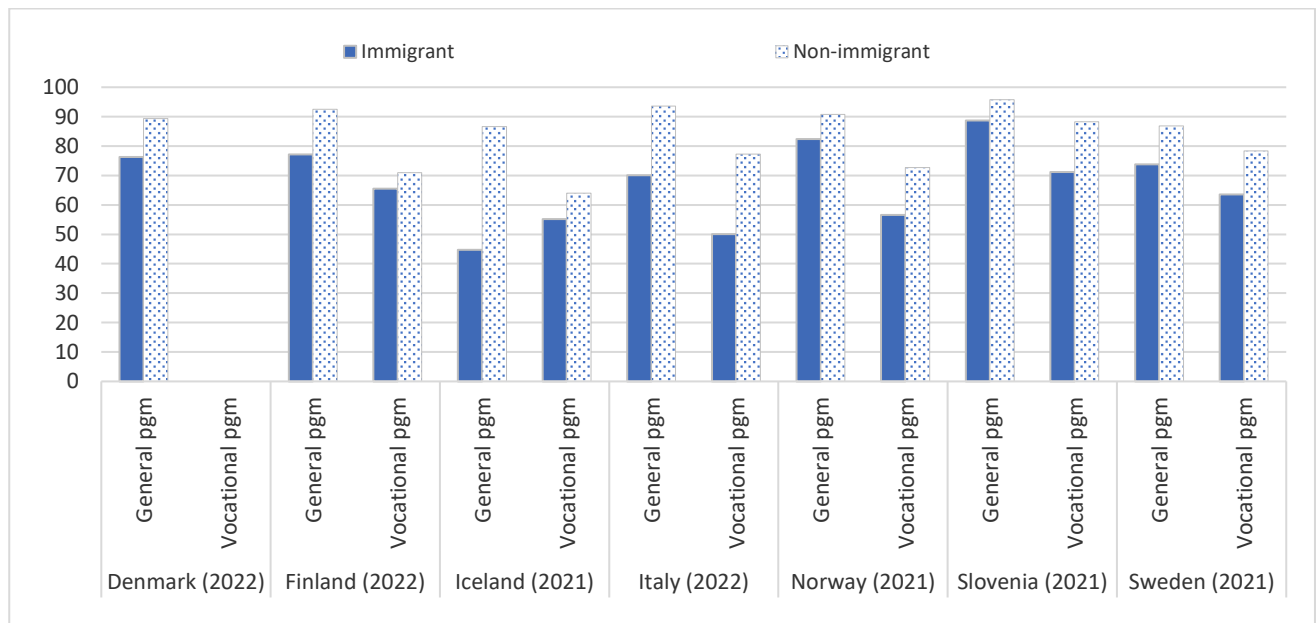
¹⁶ Kuviot B3.6 ja B3.7

KUVIO 12. TOISEN ASTEEN KOULUTUKSEN SUORITTAMINEN VANHEMPIEN KOULUTUSTAUSTAN MUKAAN (VIIMEISIN SAATAVILLA OLEVA TIETO)

Kuvio B3.6 Upper secondary completion rates, by parents' educational attainment (latest available year)

KUVIO 13. TOISEN ASTEEN KOULUTUKSEN SUORITTAMINEN MAAHANMUUTTOTAUSTAN MUKAAN (VIIMEISIN SAATAVILLA OLEVA TIETO)

Kuvio B3.7 Upper secondary completion rates, by immigration status (latest available year)

11. Naiset aloittavat korkeakoulutuksen miehiä useammin lähes kaikissa OECD-maissa, alavalinnat vahvasti sukupuolittuneet

Naisia on miehiä enemmän uusissa korkea-asteen opiskelijoissa lähes kaikissa OECD-maissa. Keskimäärin OECD-maissa vuonna 2022 uusista opiskelijoista naisia oli 56 %. Osuus oli suurin Islannissa, jossa 64 % uusista opiskelijoista oli naisia. Tasa-arvoisin tilanne oli Saksassa, jossa naisia ja miehiä oli molempia 50 %. Myös Japanissa, Etelä-Koreassa ja Sveitsissä sukupuolijakauma oli hyvin tasainen. Suomessa naisten osuus uusista opiskelijoista oli 57 %. Naisten osuus on noussut vuoden 2015 jälkeen niin Suomessa kuin OECD-maissa keskimäärinkin.

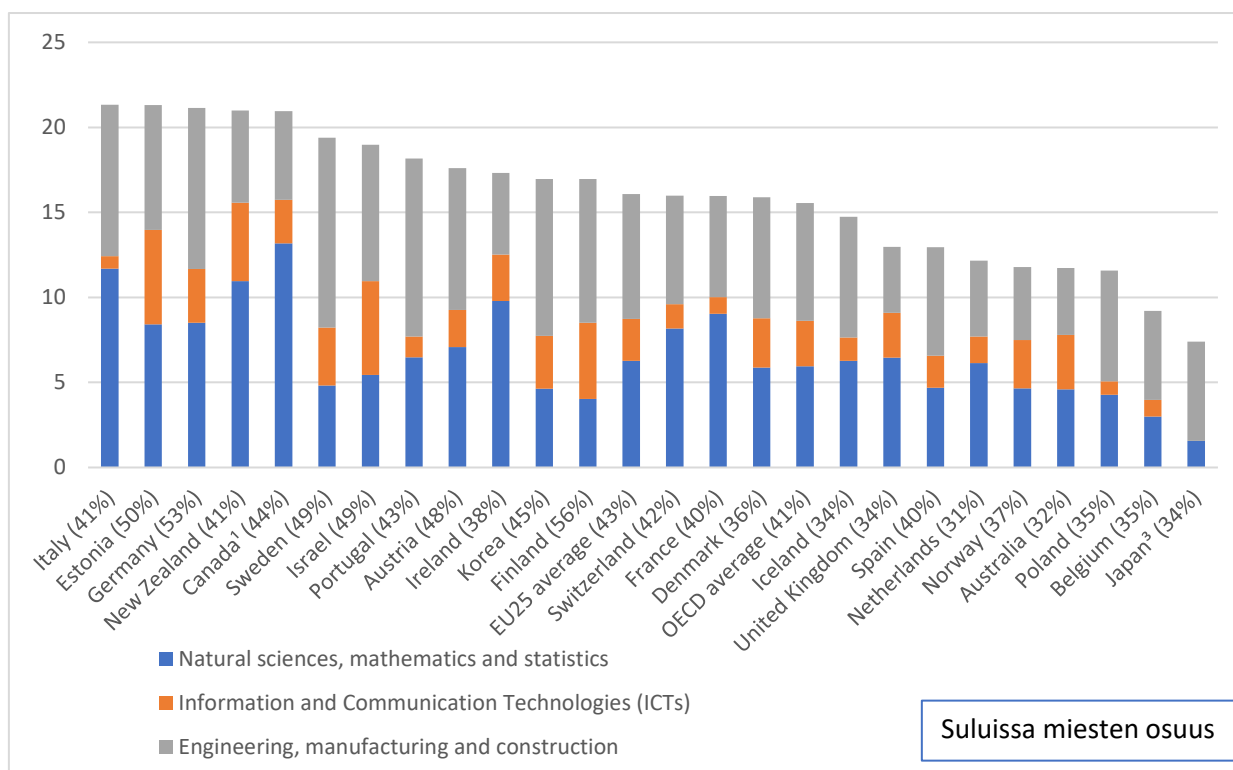
Sukupuolen mukainen segregatio on suurta varsinkin joillain koulutusaloilla. OECD-maissa uusista naisopiskelijoista vain 15 % aloitti opinnot STEM-aloilla¹⁷, kun miehillä osuus oli 41 %. Suomessa STEM on vielä suositumpi alavalinta miehille: peräti 56 % uusista miesopiskelijoista sijoittui STEM-aloille. Naisopiskelijoista 17 % aloitti STEM-aloilla.

Jakaumat ovat päinvastaisia kasvatustieteissä ja sote-aloilla. OECD-maissa kasvatusaloilla aloitti uusista naisopiskelijoista 11 % ja miehistä 4 %. Sote-aloilla naisista aloitti 20 % ja miehistä 8 %. Suomessa sukupuolten segregatio on myös kasvatusaloilla ja sote-aloilla OECD-keskiarvojakin suurempaa. Suomessa kasvatusaloilla aloitti uusista naisopiskelijoista 7 % ja miehistä vain 1 %. Sote-aloilla naisista aloittivat 34 % ja miehistä 9 %.

Education at a Glancen mukaan sukupuolten segregatio näyttäytyy koulutuksessa varsin pysyvänä ilmiönä. Pitkäaikaisesta politiikkatavoitteesta huolimatta naisten osuus STEM-aloilla on pikemminkin laskenut viime vuosina. Julkaisussa esitellään useita erilaisia toimenpideohjelmia, joihin maat ovat ryhtyneet segregatian vähentämiseksi ja erityisesti naisten kannustamiseksi STEM-aloille. Segregatiota rikkovien roolimallien merkitys on tutkimusten mukaan merkittävä tekijä segregatian vähentämisessä. Siinä missä nuoria ja etenkin naisia STEM-aloille kannustavat toimenpideohjelmat ovat yleisiä, toimenpideohjelmat miesten ohjaamiseksi korkeakoulutukseen ovat harvinaisempia. Julkaisun mukaan poikien koulumenestys on erityisen herkkä sosioekonomisille tekijöille, mikä viittaa siihen, että epäedullisessa asemassa oleviin lapsiin ja nuoriin kohdistuvat politiikkatoimet, sukupuolesta riippumatta, voisivat auttaa puuttumaan poikien alisuoriutumiseen ja sitä kautta lisäämään miesten määrää korkeakoulutuksessa.

KUVIO 14. STEM-ALOILLA ALOITTAVIEN NAISTEN OSUUS KAIKISTA UUSISTA KORKEA-ASTEEN NAISOPISKELIJOISTA (2022)

¹⁷ STEM = science, technology, engineering ja math

Lähde: Figure B4.2. Share of women entering STEM fields among all female tertiary new entrants, by field of study (2022)

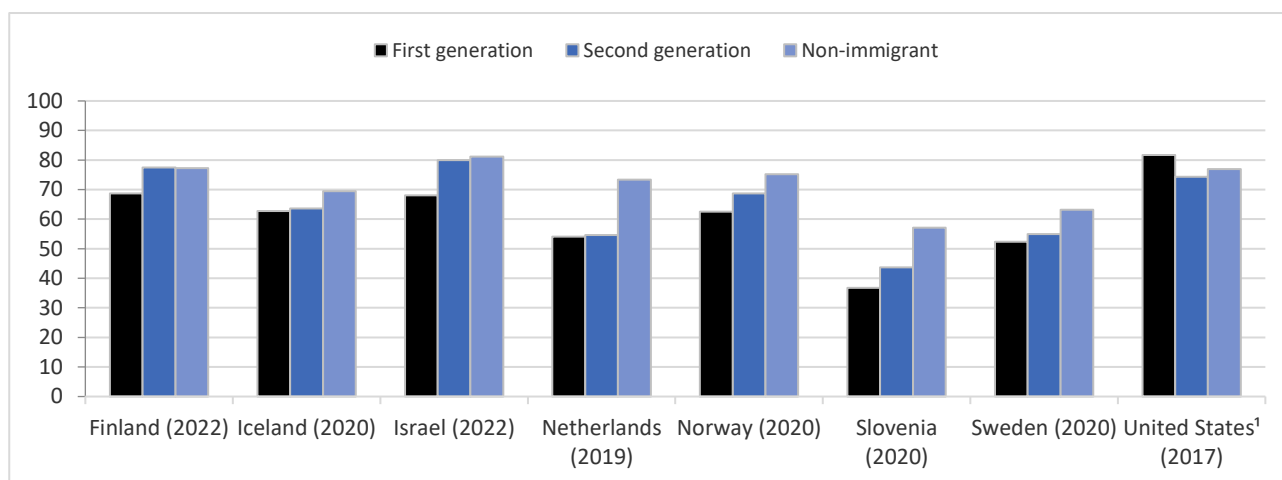
11. Vanhempien koulutus- ja maahanmuuttotausta yhteydessä korkeakoulutuksen läpäisyyn, Suomessa vaikutus kuitenkin maltillinen

EAG:ssa on tarkasteltu myös sosioekonomisten taustatekijöiden vaikutusta korkeakoulutuksen läpäisyyn. Suomen osalta nostetaan esille, että niillä opiskelijoilla, joilla on vähintään yksi korkeakoulutettu vanhempi, tutkinnon tavoiteajan mukainen läpäisy on heikempi kuin niillä, joilla ei ole korkeakoulutettuja vanhempia. Sen sijaan tilanteessa, jossa tavoiteajan päälle lisätään kolme vuotta, läpäisy on 7 prosenttiyksikköä korkeampi niillä opiskelijoilla, joilla on vähintään yksi korkeakoulutettu vanhempi.

Myös maahanmuuttotaustalla on vaikutusta korkeakoulutuksen läpäisyyn. Ensimmäisen sukupolven maahanmuuttajien läpäisy on Suomessa noin 10 prosenttiyksikköä pienempi kuin ei-maahanmuuttajilla. Sen sijaan toisen sukupolven maahanmuuttajien läpäisy on Suomessa samaa luokkaa kuin ei-maahanmuuttajien. Lähes kaikissa vertailukelpoiset tiedot toimittaneissa maissa maahanmuuttotaustaisten opiskelijoiden korkeakoulutuksen läpäisy on heikempi kuin ei-maahanmuuttotaustaisten.

Suomesta poiketen esim. Ruotsissa, Norjassa ja Alankomaissa myös toisen polven maahanmuuttajien läpäisy on selvästi heikempi kuin ei-maahanmuuttajien. Yhdysvalloissa sen sijaan maahanmuuttajien läpäisy on parempi kuin ei-maahanmuuttajien.

KUVIO 15. KORKEAKOULUTUKSEN LÄPÄISY MAAHANMUUTTOTAUSTAN MUKAAN

Lähde: Figure B4.4. Completion rate of students who entered a bachelor's or equivalent programme, by immigration status (latest available year). Completion rate of full-time students by the theoretical duration plus three years, in per cent

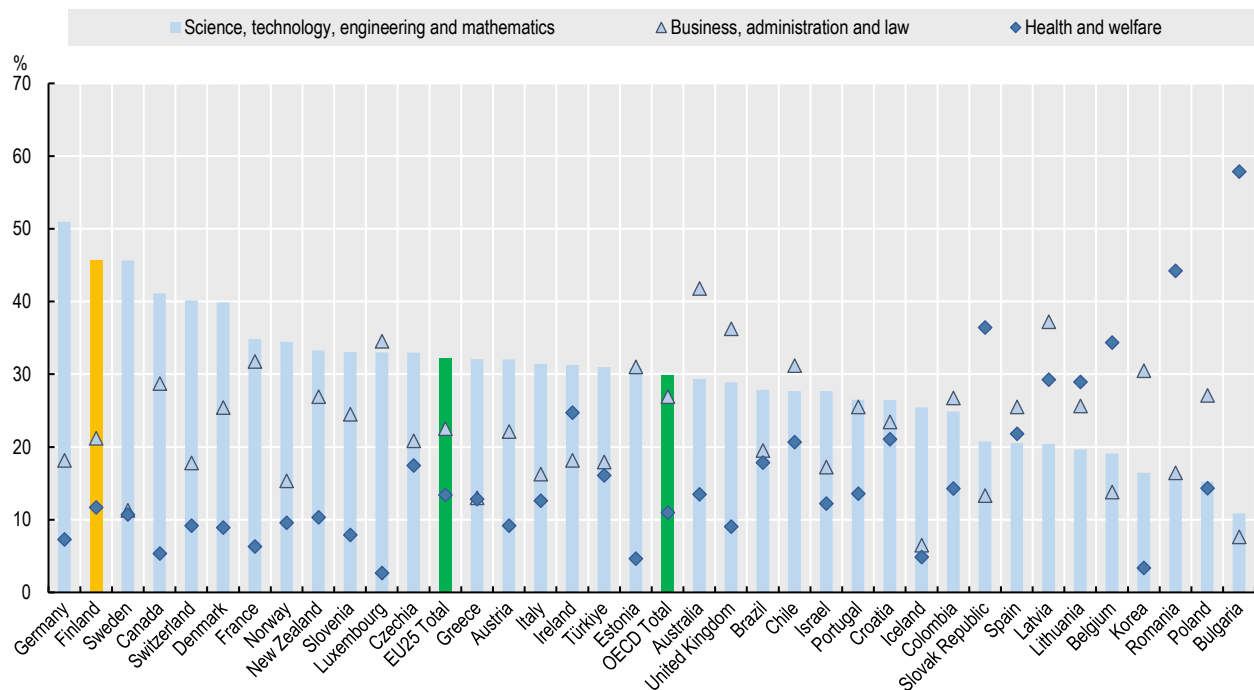
12. Kansainvälisten opiskelijoiden osuus kasvanut, koulutusalat poikkeavat kotimaisten opiskelijoiden valinnoista

Kansainvälisten opiskelijoiden osuus on noussut lähes kaikissa OECD-maissa vuosien 2013 ja 2022 välillä. Kansainvälisellä opiskelijalla tarkoitetaan opiskelijaa, joka on suorittanut toisen asteen tutkinnon muussa maassa kuin missä opiskelee korkea-asteella.

Eniten kansainvälisiä opiskelijoita opiskelee tohtorikoulutuksessa (25 %), toiseksi eniten maisterivaiheessa (15 %) ja vähiten kandidaattivaiheessa (5 %). Maisterivaiheen kansainvälisten opiskelijoiden määrä on noussut eniten suomalaisiakin opiskelijoita houkuttelevissa Bulgariassa, Latviassa, Virossa ja Liettuassa. Suomessa kansainvälisten opiskelijoiden osuus oli 6 % kandidaattivaiheessa (ml. amk-tutkintokoulutus), 11 % maisterivaiheessa (ml. ylempi amk-tutkintokoulutus) ja 28 % tohtorikoulutuksessa.

Kansainvälisten opiskelijoiden koulutusalat eroavat kotimaisten opiskelijoiden koulutusaloista. Kv-opiskelijoita on erityisen paljon STEM-aloilla, joissa opiskeli 30 % kv-opiskelijoista (19 % kotimaisista opiskelijoista). Sote-aloilla on suhteessa vähän kv-opiskelijoita, niillä opiskeli 11 % kv-opiskelijoista ja 15 % kotimaisista opiskelijoista. Suomessa erot ovat samansuuntaisia. Suomen kv-opiskelijoista STEM-aloilla opiskeli peräti 46 % (kansallisista opiskelijoista 34 %), sote-aloilla puolestaan 12 % (kansallisista opiskelijoista 20 %).

KUVIO 16. KANSAINVÄLISTEN OPISKELIJOIDEN SIIJOITTUMINEN TIETYILLE KOULUTUSALOILLE, OSUUS KAIKISTA KANSAINVÄLISISTÄ OPISKELIJOISTA (2022)

Lähde: Figure B4.6. Share of international or foreign students in selected fields of study among all mobile students (2022)

13. Opiskelijakohtaiset kustannukset nousseet, rahoitusvertailussa varauksia

Koulutukseen halutaan EAG:n mukaan panostaa muun muassa siksi, että sen katsotaan edistävän taloudellista kasvua, parantavan tuottavuutta, edistävän niin yksilöiden kuin koko yhteiskunnan kehittymistä ja vähentävän sosiaalista eriarvoistumista. Koulutukseen suunnatut resurssit kuitenkin vaihtelevat heijastellen maiden erilaisia olosuhteita, taloudellisia voimavaroja ja poliittisia valintoja.

Uusimmat koulutukseen liittyvät talousluvut julkaisussa koskevat vuotta 2021. Taloustiedot saadaan viiveellä johtuen muun muassa maiden vaihtelevista tilastointijärjestelmistä. Kustannustiedot on ilmaistu USA:n dollareina, ja eri maiden valuutat on muutettu ostovoimaltaan yhtä suuriksi ostovoimapariteetin avulla (PPP, purchasing power parity).

Yksi mittari koulutuksen kustannusten kansainvälisessä vertailussa on tarkastella vuosittaisia kustannuksia opiskelijaa¹⁸ kohden.

Opiskelijakohtaisiin kustannuksiin vaikuttavat monet tekijät, kuten

- opettajien palkat ja opetusvelvollisuus
- eläkejärjestelmä
- oppilasmäärä
- oppituntien määrä
- opetusmateriaalin ja tilojen kustannukset
- koulutuslinja (yleissivistävä/ammattillinen).

¹⁸ Opiskelijalla tarkoitetaan tässä kaikkien koulutusasteiden oppijoita

EAG:ssä tarkastellaan muun muassa koulutuksen - perusopetuksesta korkeakoulutukseen (sisältää T&K-rahoituksen) – oppilaskohtaisten kustannusten reaalisia muutoksia vuodesta 2015 vuoteen 2021, eli otetaan huomioon kustannustason muutokset kyseisten vuosien välillä. Tarkastelujakson alku ajoittuu vuoteen, jolloin Suomessa tehtiin koulutusleikkauksia.

Valtaosassa maita, Suomi mukaan luettuna, koulutukseen käytettävät varat kasvoivat vuosien 2015 ja 2021 välisenä aikana. Opiskelijakohtainen kustannus perusopetuksesta korkea-asteen koulutukseen nousi kyseisellä ajanjaksolla Suomessa vuosittain keskimäärin 0,2 prosenttia. Nousu oli melko vaatimatonta verrattuna muihin Pohjoismaihin, Viroon sekä OECD- ja EU25-maiden keskiarvoihin. OECD-maissa nousua oli vuositason keskimäärin 1,8 % ja EU25-maissa 2,6 %. Suomen kehityssuunta oli kuitenkin muuttunut aiempaan vastaavaan tarkasteluun verrattuna. Kun vuoden 2021 EAG:ssä tarkasteltiin kustannusten muutoksia viisivuotiskaudella 2012–2018, Suomi oli niiden harvojen maiden joukossa, joissa koulutuksen opiskelijakohtaiset reaalkustannukset laskivat. On huomattava, että yksittäiseen aikajaksoon keskittyvät kehitysverailut ovat herkkiä lähtövuoden valinnalle, erityisesti, kun muutosten ajoitus vaihtelee maittain.

Opiskelijakohtaisen kustannuksen muutokseen vaikuttavat paitsi rahoituksen myös opiskelijamäärän muutokset. Pohjoismaisessa vertailussa suurin muutos oli Islannissa. Siellä kokonaiskustannukset kasvoivat vuosittain keskimäärin 3,7 % vuosien 2015 ja 2021 välillä. Kaikissa verrokkimaissa opiskelijamäärä kasvoi kyseisen viisivuotiskauden aikana, kuten myös OECD- ja EU-maissa keskimäärin. Eniten opiskelijamäärä kasvoi Ruotsissa.

TAULUKKO 3. KOULUTUSKUSTANNUSTEN JA OPISKELIJAMÄÄRÄN KEHITYS 2015-2021, KESKIMÄÄRÄINEN MUUTOS VUOSITASOLLA (%)

	Opiskelijakohtaisen kustannuksen muutos (%)	Opiskelijamäärän muutos (%)	Kustannusten muutos (%)
Tanska	m	m	m
Viro	2,5	0,7	3,2
Suomi	0,2	0,3	0,5
Islanti	2,7	1,0	3,7
Norja	0,7	1,0	1,7
Ruotsi	0,3	2,5	2,8
OECD-keskiarvo	1,8	0,2	2,1
EU25-keskiarvo	2,6	0,1	2,8

Lähde: Table C1.3. Average annual change in total expenditure on educational institutions per student (2015 to 2021) Primary to tertiary (including R&D) between 2015 and 2021, Average annual change, % Constant 2015 prices in equivalent USD converted using PPPs

Korkea-asteen koulutuksen opiskelijakohtaisen rahoituksen suhteellinen taso Suomessa riippuu T&K-menojen käsittelystä. Ilman T&K-menoja Suomi sijoittuu alle OECD-keskiarvon, T&K-menot huomioiden rahoitus on OECD-keskivertoa. Molemmilla mittareilla Suomen rahoitus jää pohjoismaisen tason alle.

TAULUKKO 4. KORKEAKOULUTUKSEN OPISKELIJAKOHTAISET KUSTANNUKSET (2021)

	Korkea-asteen opiskelijakohtaiset kustannukset, ml. T&K	Korkea-asteen opiskelijakohtaiset kustannukset, pl. T&K
Suomi	20 444	11 420
Ruotsi	27 765	13 697

Norja	26 299	16 607
Tanska	26 781	12 245
OECD-keskiarvo	20 499	14 077
EU25-keskiarvo	20 027	13 501

Lähde: Table C1.1. Total expenditure on educational institutions per student (2021). In equivalent USD converted using PPPs for GDP, direct expenditure within educational institutions, by level of education.

14. Koulutuksen kustannukset ja oppimistulokset yhteydessä toisiinsa – mutta vain tiettyyn pisteeseen asti

Kustannusten suuruudesta ei voi vetää suoria johtopäätöksiä koulutuksen tuloksellisuudesta, sillä hintalappua olennaisempaa on resurssien kohdentaminen oikeisiin kohteisiin tehokkaasti ja vaikuttavasti. EAG:n mukaan koulutusmenojen kasvattaminen opiskelijaa kohden korreloi tiettyyn pisteeseen asti parempien oppimistulosten kanssa, mutta sen jälkeen yhteys katoaa. Esimerkiksi PISA-tuloksilla mitattu osaaminen matematiikassa oli japanilaisilla 15-vuotiailla korkeammalla tasolla kuin yhdysvaltalaisilla, vaikka Japani käyttää noin 30 % vähemmän rahaa 6–15-vuotiaita oppilaita kohden kuin Yhdysvallat.

EAG tarkastelee 6–15-vuotiaiden koulutuksen kumulatiivisia kustannuksia rinnatusten PISA22-menestyksen kanssa. Alle vertailuun on poimittu mukaan OECD- ja EU-keskiarvojen lisäksi Pohjoismaat ja Viro. Viimeksi mainitulla oli vertailun korkeimmat PISA-pisteet, mutta matalimmat kustannukset. Suomella oli vertailumaiden toiseksi parhaat PISA-pisteet ja toiseksi alhaisimmat kustannukset. Kustannukset olivat kuitenkin selvästi EU- ja OECD-keskiarvojen yläpuolella.

TAULUKKO 5. KUMULATIIVISET KUSTANNUKSET 6-15-VUOTIASTA OPPILASTA KOHDEN (2021) SEKÄ MATEMATIIKAN, LUKEMISEN JA LUONNONTIETEIDEN KESKIMÄÄRÄISET PISA-PISTEET (2022)

	6–15-vuotiaan oppilaan kumulatiiviset kustannukset	PISAn 3 osaamisalueen pisteiden keskiarvo
Norja	180 367	474
Islanti	173 043	447
Tanska	166 517	491
Ruotsi	150 899	488
Suomi	144 728	495
Viro	109 404	516
OECD- keskiarvo	125 717	478
EU25-keskiarvo	122 707	477

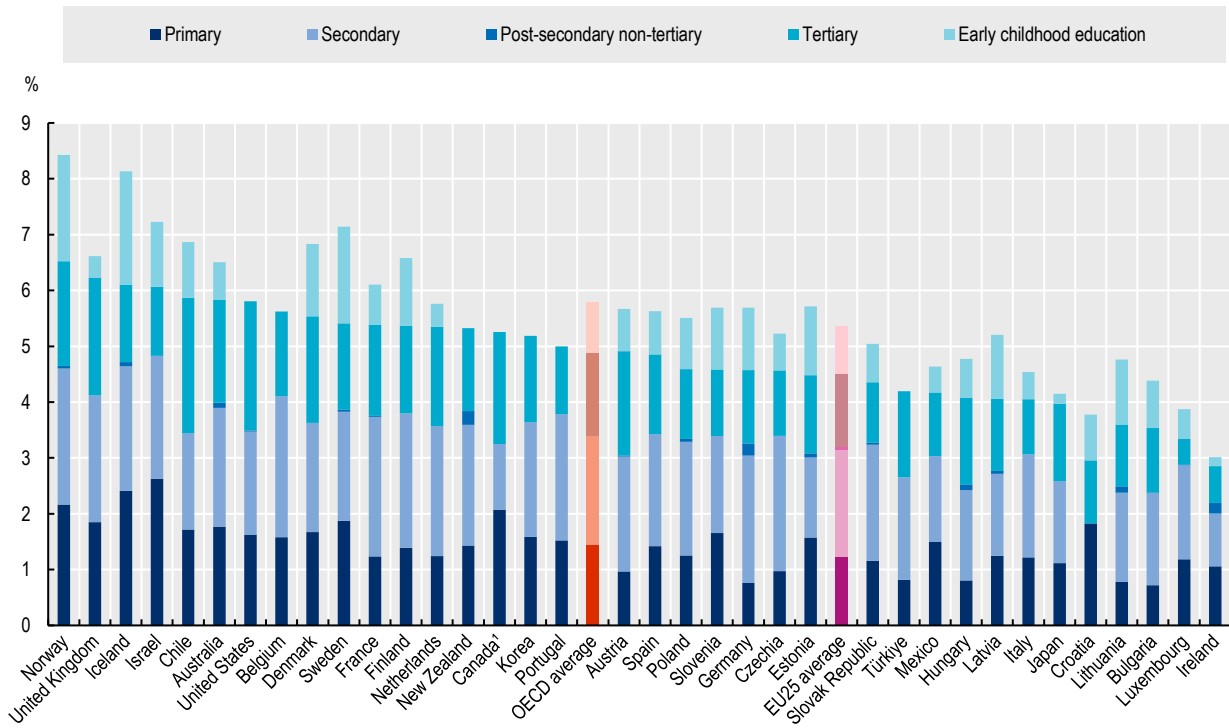
Lähde: Table C1.5. Cumulative expenditure on educational institutions per student between the age of 6 and 15 (2021) and performance of 15 year-old students in mathematics, reading and science (2022). In equivalent USD converted using PPPs for GDP, by level of education

15. Suomen koulutusmenojen BKT-osuus supistui hieman, mutta silti selvästi yli kansainvälisen keskiarvon

Toinen tapa vertailla maiden koulutuspanostuksia on suhteuttaa koulutusmenot maan bruttokansantuotteeseen (BKT).

Koulutuksen kokonaismenot suhteessa BKT:hen ylittävät Suomessa OECD-keskitason, mutta jäävät alle muiden Pohjoismaiden. OECD-vertailun kärkisijaa pitää Norja. Maiden välillä on huomattavia eroja myös eri koulutusasteiden suhteellisissa osuuksissa, mitä selittävät muun muassa erot väestön ikärakenteessa.

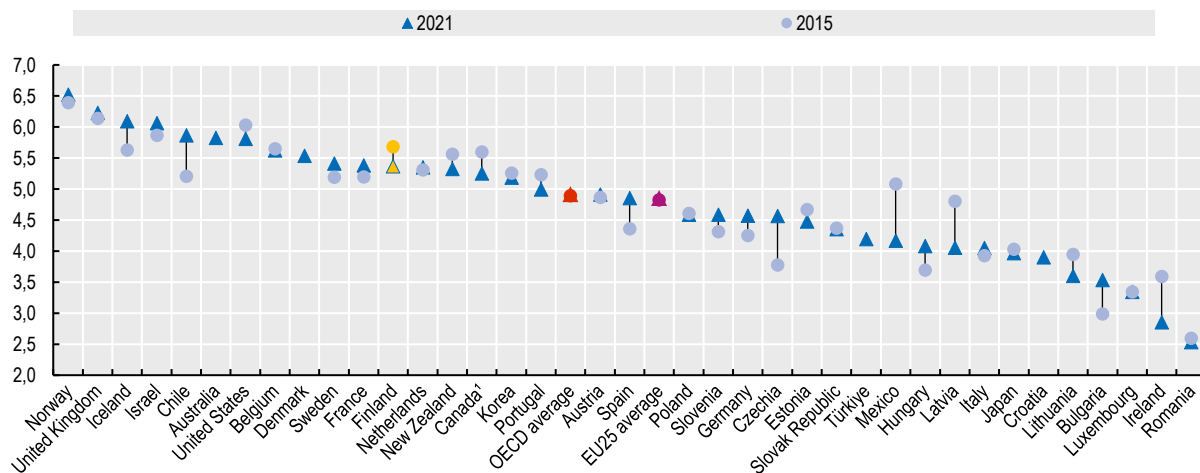
KUVIO 17. KOULUTUSMENOT SUHTEESSA BKT:N KOULUTUSASTEITTAIN (2021)

Lähde: Figure C2.1 - Expenditure on educational institutions as a percentage of GDP, by level of education (2021)

BKT-mittarilla havaittu kasvu voi kertoa yhtä lailla talouden kutistumisesta kuin koulutuspanosten lisäyksestä. Suomessa perus-, toisen ja korkea-asteen (ISCED 1-8) menot suhteessa BKT:hen olivat 5,4 % vuonna 2021, mikä oli vähemmän kuin vuonna 2015. Keskimäärin OECD-maissa koulutusmenojen osuus BKT:stä pysyi vakaana, noin 4,9 prosentissa vuosien 2015 ja 2021 välillä maatasolla tapahtuneista muutoksista huolimatta.

KUVIO 18. KOULUTUSMENOJEN BKT-OSUUS 2015 JA 2021, PERUSASTEELTA KORKEA-ASTEELLE.

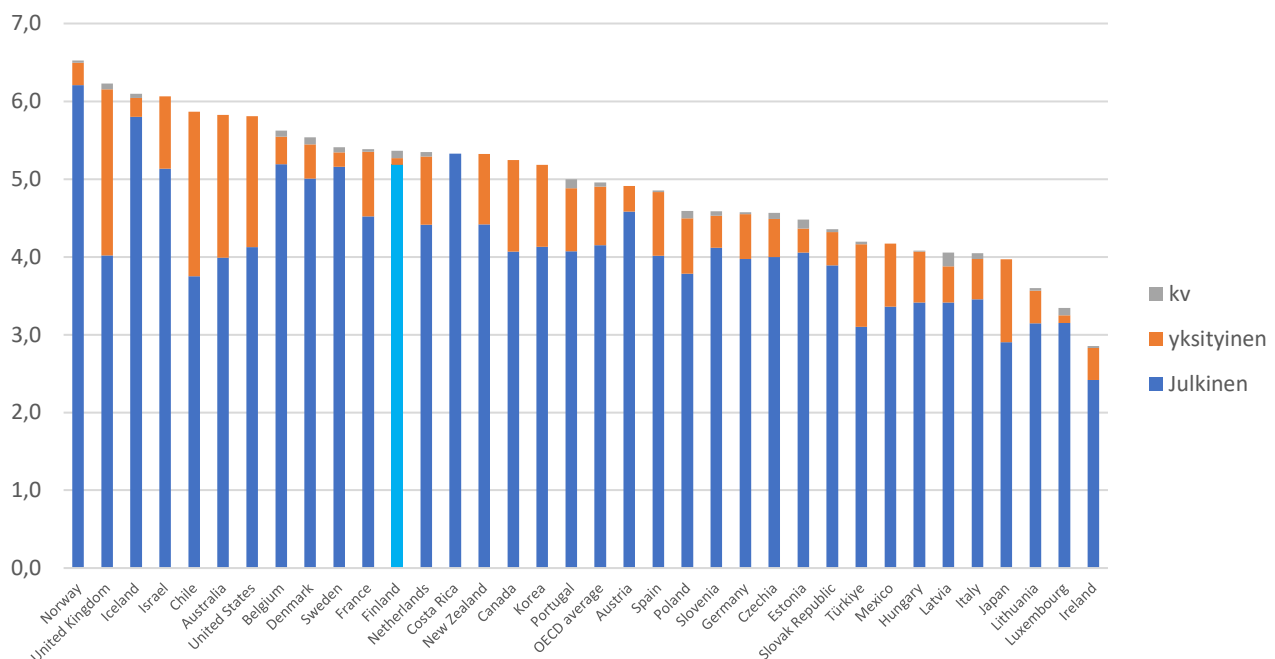
Lähde: Figure C2.2. Trends in expenditure on educational institutions as a percentage of GDP, primary to tertiary education (2015 and 2021)

16. Yksityisen rahoituksen rooli Suomessa vähäinen

Koulutus on kaikissa OECD-maissa pitkälti julkisesti rahoitettua, mutta Suomi kuuluu muiden Pohjoismaiden kanssa puhtaimmin julkisesti rahoitettuun koulutukseen perustuvien järjestelmien joukkoon.

Koulutusmenojen kasvu monissa merkittävältä osin yksityiseen rahoitukseen perustuvissa koulutusjärjestelmissä on hieman muuttanut Suomen suhteellista asemaa koulutukseen panostamisen vertailussa.

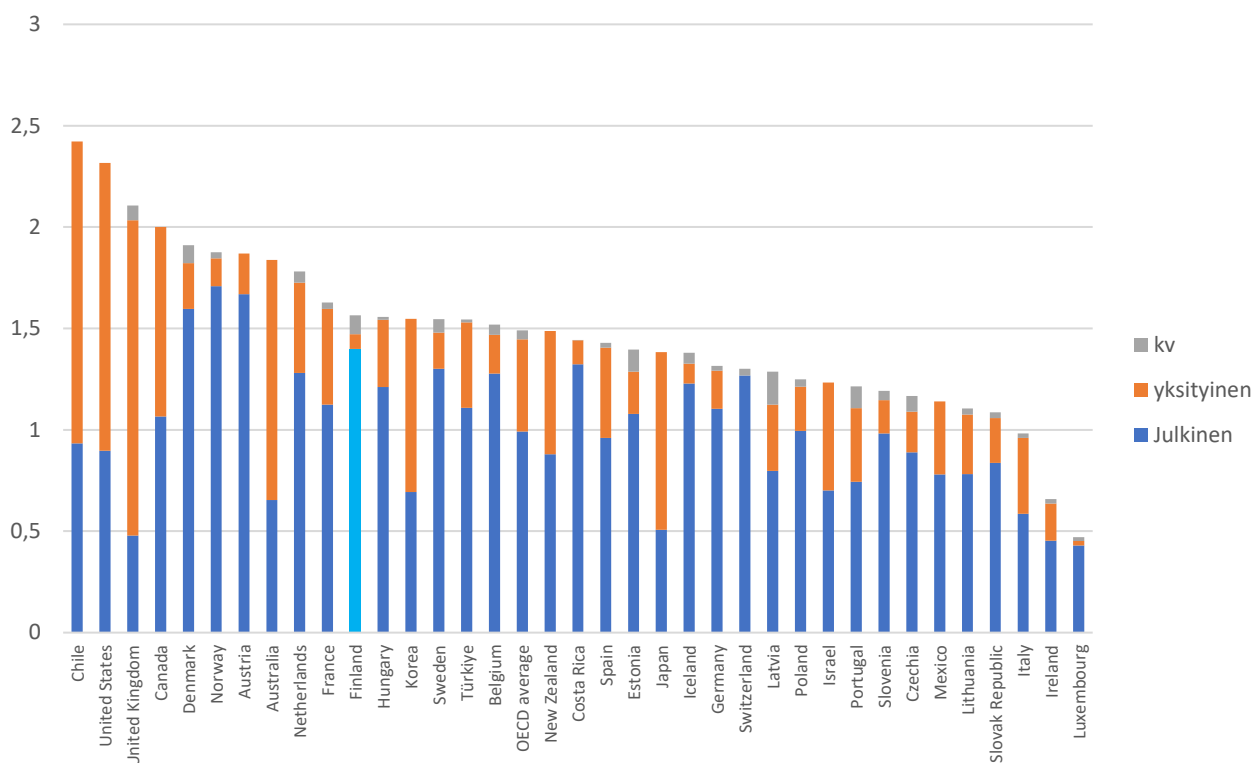
KUVIO 19. KOULUTUSMENOT SUHTEESSA BKT:EN RAHOITUSLÄHTEEN MUKAAN (2021)

Lähde: Table C2.3 - Expenditure on educational institutions as a percentage of GDP, by source of funds (2021)

Yksityiset koulutuspanostukset painottuvat voimakkaasti korkeakoulutukseen. Korkea-asteen koulutuksen julkisessa rahoituksessa Suomi kuuluu yhdessä muiden Pohjoismaiden kanssa voimakkaimmin koulutukseen panostaviin maihin, mutta korkea-asteen koulutuksen kokonaismenojen osalta sijoitus on selvästi alempi, koska monissa maissa rahoitus perustuu suurelta osalta yksityiseen rahoitukseen. Vuonna 2021 keskimäärin 28 % korkea-asteen koulutuksen rahoituksesta OECD-maissa tuli yksityiseltä taholta, Suomessa osuus oli 5 %.

KUVIO 20. KORKEA-ASTEEN KOULUTUKSEN MENOT SUHTEESSA BKT:EN RAHOITUSLÄHTEEN MUKAAN (2021)

Lähde: Table C2.3 - Expenditure on educational institutions as a percentage of GDP, by source of funds (2021)

17. Suomessa koulutusmenojen suhteellinen osuus julkisista menoista Pohjoismaiden ja Viron alhaisin

EAG tarkastelee maiden koulutuspanoksia myös siitä näkökulmasta, kuinka suuri osuus julkisista menoista suunnataan koulutukseen. Osuuteen vaikuttaa julkisen sektorin muun toiminnan, kuten terveys- ja sosiaalihuollon, laajuuden lisäksi osaltaan se, missä määrin koulutusta rahoitetaan myös yksityisin varoin.

Suomessa koulutusmenot suhteessa julkisiin menoihin olivat 9,7 % vuonna 2021. Suomen osuus jäi OECD-maiden keskiarvon, muiden Pohjoismaiden ja myös Viron alapuolelle. EU25-keskiarvon Suomen osuus kuitenkin ylitti. OECD-maissa osuus vaihteli Kreikan 6,1 % ja Meksikon 13,8 % välillä.

TAULUKKO 6. KOULUTUSMENOJEN SUHTEELLINEN OSUUS JULKISISTA MENOISTA, %, 2021

Tanska	12,1
Ruotsi	12,1
Islanti	12,1
Norja	11,9
OECD-keskiarvo	10,0
Viro	9,9
Suomi	9,7
EU25-keskiarvo	8,9

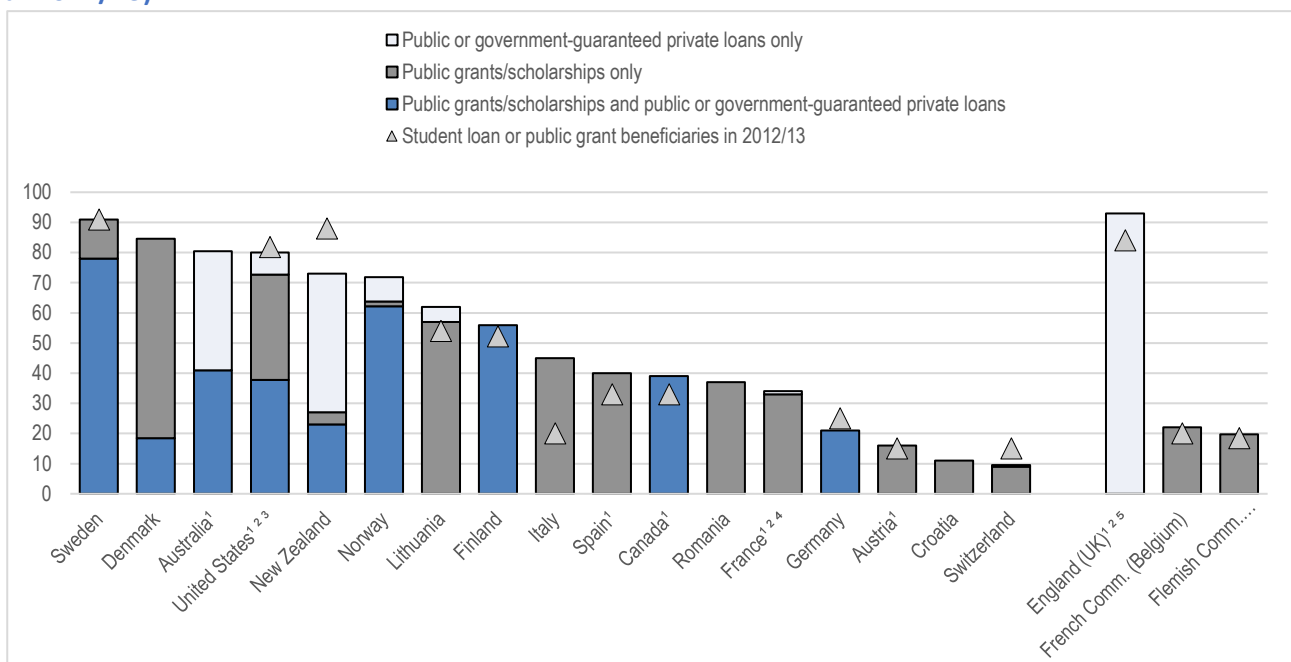
Lähde: Table C4.1. Government expenditure on education as a percentage of total government expenditure (2021)

18. Suomalaisopiskelijoista hieman yli puolet saa opintotukea

Maat eroavat toisistaan sen suhteen, onko korkeakouluopetus maksullista, sekä siinä, missä määrin ja missä muodossa opiskelijat saavat julkista tukea opintoihinsa. Tuki voi olla suoraa rahallista opintotukea, valtion takaamia opintolainoja tai muita epäsuoria tukia (kuten alennukset joukkoliikenteessä tai subventoidut opiskelijalounaat).

Maat eroavat myös siinä, kuinka suuri osuus opiskelijoista saa julkista opintotukea. Australiassa, Tanskassa, Englannissa, Ruotsissa ja Yhdysvalloissa opintotukea sai yli 80 % kotimaisista opiskelijoista. Suomessa, Liettuassa, Uudessa-Seelannissa ja Norjassa osuus oli 50–75 %. Muissa maissa alle puolet kotimaisista opiskelijoista sai opintoihinsa tukea. Yleensä näissä tapauksissa tuki oli kohdennettu tietyille ryhmille, kuten alhaisen sosioekonomisen taustan perusteella. Myös opiskelijajoukon koostumus voi vaikuttaa tuettujen osuuteen opintotuen ollessa pääosin suunnattu työuran alussa koulutukseen osallistuville ja/tai kestoltaan rajattu.

KUVIO 21. JULKISTA OPINTOTUKEA SAAVIEN KORKEA-ASTEEN OPISKELIJOIDEN OSUUS TUEN LAJIN MUKAAN (2012/13 JA 2022/23)

Lähde: Figure C5.3 Trends in the share of students receiving public financial support (2012/13 and 2022/23) and breakdown by type of subsidy (2022/23)

19. Opettajien palkoissa ei ole suuria eroja sukupuolten välillä

Opetusalalla naisten ja miesten välinen palkkatasa-arvo näyttää toteutuvan varsin hyvin. OECD-maissa perusopetuksen ja lukion opettajien todellisissa palkkoissa on keskimäärin alle prosentin ero miesten ja naisten välillä. Suomessa erot ovat jonkin verran suurempia. Alakoulussa miesopettajien keskipalkka oli noin 5 % korkeampi kuin naisten, yläkoulussa noin 2 % ja lukiossa vajaat 1,5 %.

Toisaalta eroja löytyy, kun vertaillaan sitä, miten opettajien palkkataso vertautuu muissa ammateissa toimiviin korkea-asteen vastaavan koulutuksen saaneisiin työntekijöihin. Yleisesti ottaen OECD-maissa

opettajien palkat ovat pienemmät verrattuna muihin korkeasti koulutettuihin. Esimerkiksi yläkoulussa toimivien miesopettajien keskimääräinen palkkataso OECD-maissa jäi 75 %:iin kaikkien korkea-asteen koulutuksen saaneiden miespuolisten työntekijöiden palkkatasosta. Naispuolisilla yläkoulun opettajilla vastaava luku oli kuitenkin 97 %, mikä kertonee palkkaeroista muilla työelämän sektoreilla. Suomessa vastaavat luvut olivat miehillä 77 % ja naisilla 99 %. Erot tosin kaventuvat siirryttäessä ylemmille koulutusasteille, Suomessa varsin voimakkaastikin. Miespuoliset lukio-opettajat yltyivät Suomessa 85 %:iin kaikkien korkea-asteen koulutuksen saaneiden miespuolisten työntekijöiden palkkatasosta ja naispuoliset lukio-opettajat jopa ylittivät saman tasoisen koulutuksen saaneiden naisten palkkatason 11 %:lla.

Jos verrataan opettajien ja rehtoreiden todellisia palkkoja eri kouluasteilla, voidaan todeta, että OECD-maissa keskimäärin rehtoreiden palkat olivat 50 % korkeammat kuin opettajien palkat alakoulussa, 54 % korkeammat yläkoulussa ja 55 % lukiossa. Suomessa erot ovat jonkin verran maltillisemmat, sillä vastaavat luvut olivat 40 %, 48 % ja 37 %.¹⁹

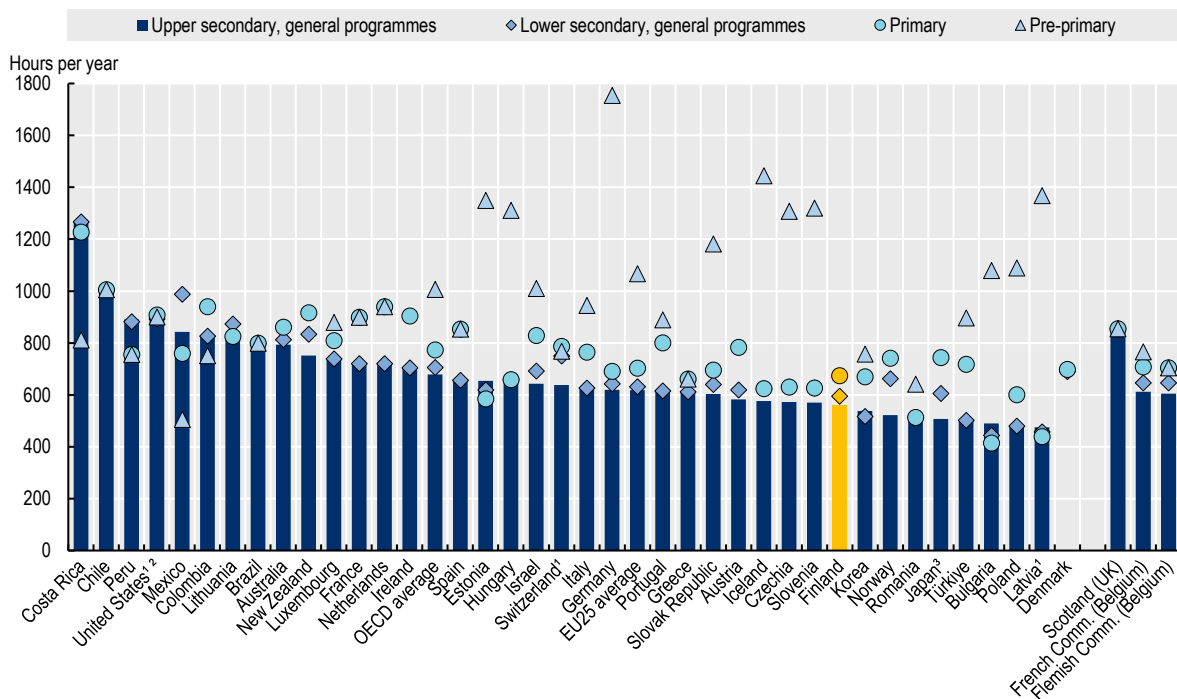
20. Opettajien työajoissa suurta vaihtelua koulutusjärjestelmien välillä

Opettajien työajan vertailu eri maiden kesken on vaikeaa johtuen erilaisista koulutusjärjestelmistä ja opettajan työn organisoinnista. Kuitenkin OECD:n käyttämien indikaattorien perusteella näyttäisi siltä, että opetettavien tuntien määrä vuodessa on Suomessa alakoulussa (673 tuntia) noin 13 % OECD:n keskiarvoa pienempi, yläkoulussa (595 tuntia) vastaavasti noin 16 % ja lukiossa (561 tuntia) noin 17 % alhaisempi. Suomea koskevat luvut ovat keskimääräisiä, koska aineenopettajien opetusvelvollisuus vaihtelee opetettavan aineen mukaan.

Yleisesti ottaen opetettavien tuntien määrä vähenee siirryttäessä alemmilta koulutusasteilta korkeammille eli OECD-maissa esimerkiksi alakoulun opettajat opettavat keskimäärin 9 % enemmän kuin yläkoulun opettajat. Alankomaissa, Portugalissa ja Espanjassa ero on kuitenkin jopa yli 30 %, kun taas Tšekissä, Unkarissa, Islannissa ja Skotlannissa eroa ei ole ollenkaan. Toisaalta joissakin maissa eroa on toiseen suuntaan: alakoulun opettajan opetustuntimäärä Bulgariassa, Virossa, Latviassa ja Liettuaassa on jonkin verran pienempi kuin yläkoulun opettajalla.

KUVIO 22. OPETTAJIEN VUOSITTAINEN OPETUSVELVOLLISUUS KOULUTUSASTEITTAIN (2023)

¹⁹ Lähteet: Table D3.3 Teachers' and school heads' average actual salaries (2023) ja WEB Table D3.5 Teachers' actual salaries relative to earnings of tertiary-educated workers, by age group and gender (2023)

Lähde: Figure D4.1. Teaching time of teachers, by level of education (2023). Net statutory teaching time in hours per year, in public institutions

Maissa, joissa opettajilla on kokonaistyöaika, on usein määritelty, mikä osa työajasta on käytettävä opetustyöhön. Opetustyön osuus kokonaistyöajasta esimerkiksi lukion opettajilla vaihtelee noin 30 %:sta (Japani, Norja ja Turkki) 60 %:in ja sen ylikin (Luxemburg, Peru, Skotlanti).²⁰

21. Yhteinen huoli opettajien saatavuudesta

Education at a Glance tarkastellaan opettajien pätevytymispolkuja opettajankoulutuksen tason, opintoihin valikoitumisen sekä opettajien sertifiointin osalta. Valtaosassa tarkasteltuja OECD-maita (16/26) opettajankoulutus sijoittuu maisteritasolle (ISCED 7). Pääosin maisteritasoisen opettajankoulutuksen maissa opettajat voivat aloittaa opetustyön suoraan valmistumisensa jälkeen, kuten Suomessa, mutta joissain maissa edellytetään erillistä sertifiointia, harjoitteluvaihetta tai vastaavaa.²¹

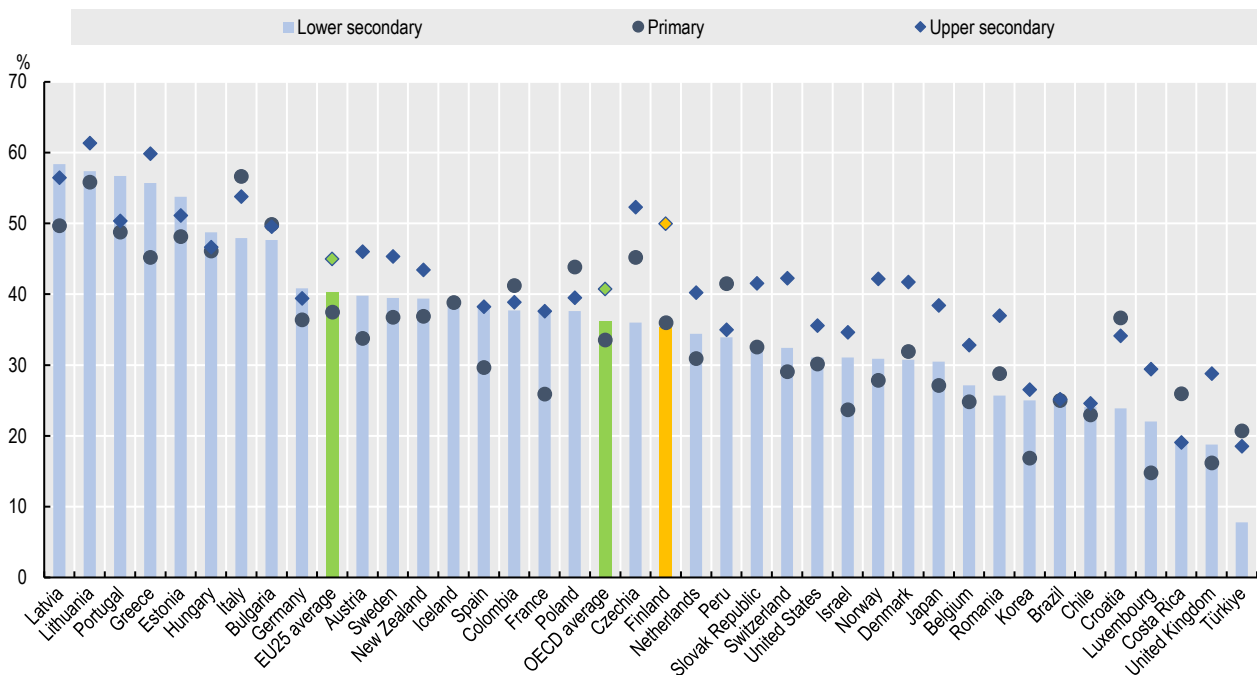
Vertailussa on pyritty pääsemään kiinni myös koulutusjärjestelmiä koettelemaan opettajapulaan ja sen taustatekijöihin. Opettajatilannetta käsittelevään tiedonkeruuseen vastanneista 21 maasta 18 raportoi opettajapulasta lukuvuonna 2022/23.

Monessa maassa opettajakunnan ikääntyminen lisää huolta opettajien riittävyydestä. Suomessa 50 vuotta täyttäneiden opettajien osuus perusasteella on lähellä OECD- ja EU25-keskiarvoja, yläkoulussa jopa hiukan keskiarvon alla. Toisella asteella sen sijaan heidän osuutensa on kansainvälisesti verraten suuri.

KUVIO 23. 50 VUOTTA TÄYTTÄNEIDEN OPETTAJIEN OSUUS (%) KAIKISTA OPETTAJISTA KOULUTUSASTEITTAIN (2022)

²⁰ Lähteet: Table D4.1 Organisation of teachers' teaching time (2023) ja Table D4.2 Organisation of teachers' working time (2023)

²¹ Lähde: Table D5.1 - Pathways to becoming a fully qualified teacher in secondary education (2022/23)

Lähde: Figure D5.1. Share of teachers at least 50 years old, by level of education (2022). In per cent, public and private institutions

22. Huoltajien ja oppilaiden osallistamisen tavat määritelty väljästi Suomessa

Valtaosassa OECD-tarkastelun maista (70 %) yleissivistävän koulutuksen oppilaitoksissa tulee olla johtokunta tai sitä vastaava elin, jossa edellytetään myös vanhempien edustusta. Vanhempien määrälle näissä elimissä on asetettu jokin tietty minimimäärä. Yleisimmin johtokunnissa osallistetaan vanhemmat talouteen ja kurinpitoon liittyvien päätösten tekemiseen. Oppilaiden edustus johtokunnissa on sen sijaan harvinaisempaa. Noin yhdessä kolmasosassa maita on oppilasedustus alakoulun johtokunnassa ja noin 60 prosentissa maita lukioiden johtokunnissa. Tosin joissakin maissa oppilasedustus on mahdollinen, muttei välttämätön varsinkin alakoulun puolella. Suomessa koulujen hallinnosta ei säädellä kansallisella tasolla. Kouluilla voi olla johtokunta ja opetuksen/koulutuksen järjestäjä voi päättää mahdollisesta vanhempien osallistamisesta johtokunnan toimintaan ja koulun päätöksentekoon.

Kouluissa tai niiden yhteydessä toimii usein myös vanhempien ja oppilaiden yhteenliittymiä kuten vanhempainyhdistyksiä ja opiskelijakuntia. Ne eivät yleensä osallistu päätöksentekoon, vaan niillä on muita yhteistyöhön liittyviä tehtäviä. Vanhempainyhdistyksiä esiintyy käytännöllisesti katsoen kaikissa maissa. Muutamassa maassa on lisäksi vanhempien ja opettajien yhteistyöelimä. Suomessa sekä perusopetuslakiin että lukiolakiin sisältyy velvoite kotien/huoltajien kanssa tehtävästä yhteistyöstä. Yhteistyön muodoista päätetään paikallisesti.

Myös oppilas- ja opiskelijakuntia löytyy lähes kaikista maista muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta. Tämä on ymmärrettävää sitä taustaa vasten, että on olemassa tutkimusnäyttöäkin oppilaiden ja opiskelijoiden osallistamisen myönteisistä vaikutuksista. Sen on todettu parantavan hyvinvointia sekä vahvistavan niin

motivaatiota opiskeluun kuin oppimistuloksiakin. Suomessa sekä perusopetuslaki että lukiolaki edellyttävät oppilas-/opiskelijakunnan olemassaoloa koulussa.²²

Kansainvälisen koulutusluokituksen ISCED:n koulutusasteiden pääsisältö Suomessa

ISCED 0 Early childhood education - Varhaiskasvatus ja esiopetusaste

- 01 Early childhood educational development - Varhaiskasvatus (alle 3-vuotiaat lapset)
- 02 Pre-primary education - Varhaiskasvatus (3 vuotta täyttäneet lapset) ja esiopetus

ISCED 1 Primary education - Alempi perusaste eli perusopetus, vuosiluokat 1–6

ISCED 2 Lower secondary education - Ylempi perusaste eli perusopetus, vuosiluokat 7–9

ISCED 3 Upper secondary education - Toinen aste

Lukiokoulutus, Ammatillinen peruskoulutus, Ammattitutkinnot

ISCED 4 Post-secondary non-tertiary education - Erikoisammattikoulutusaste

Erikoisammattitutkinnot

ISCED 5 Short-cycle tertiary education - Alin korkea-aste

Opistoasteen ammatilliset tutkinnot (poistuneet nykyisestä koulutusjärjestelmästä)

ISCED 6 Bachelor's or equivalent level - Alempi korkeakouluaste

Ammattikorkeakoulututkinnot, alemmat korkeakoulututkinnot (yliopistot), ammatillisen korkea-asteen tutkinnot (poistuneet nykyisestä koulutusjärjestelmästä)

ISCED 7 Master's or equivalent level - Ylempi korkeakouluaste

Ylemmät ammatikorkeakoulututkinnot, ylemmät korkeakoulututkinnot (yliopistot)

ISCED 8 Doctoral or equivalent level - Tutkijakoulutusaste

Lisensiaatintutkinnot (tutkijakoulutus), tohtorintutkinnot

²² Table D6.1 Requirement for schools to have a governing board in which parents can take part (2023)

Table D6.2 Requirement for schools to have a governing board in which students can take part (2023)

WEB Table D6.5 Existence and roles of parent associations (2023)

WEB Table D6.6 Existence and roles of parent-teacher associations (2023)

WEB Table D6.7 Existence and roles of student boards or student councils (2023)